

Augustin von Fritsch

DENÍK Z TŘICETILETÉ VÁLKY

Od mušketýra k plukovníkovi

Činy a osudy v bavorském vojsku 1620–1641

Bitva. Rytina Jacquese Callota z cyklu
Les Grandes Misères de la guerre, 1633

ČESKÝ PŘEKŁAD S VYSVĚTLIVKAMI

podle tisku Lorenze Westenriedera (Mnichov 1792)

Staré texty

Augustin von Fritsch

DENÍK Z TŘICETILETÉ VÁLKY

Od mušketyra k plukovníkovi

Činy a osudy v bavorském vojsku 1620–1641

Úplný český překlad s vysvětlivkami
podle tisku Lorenze Westenriedera (Mnichov 1792)

Staré texty
www.stare-texty.cz

2026

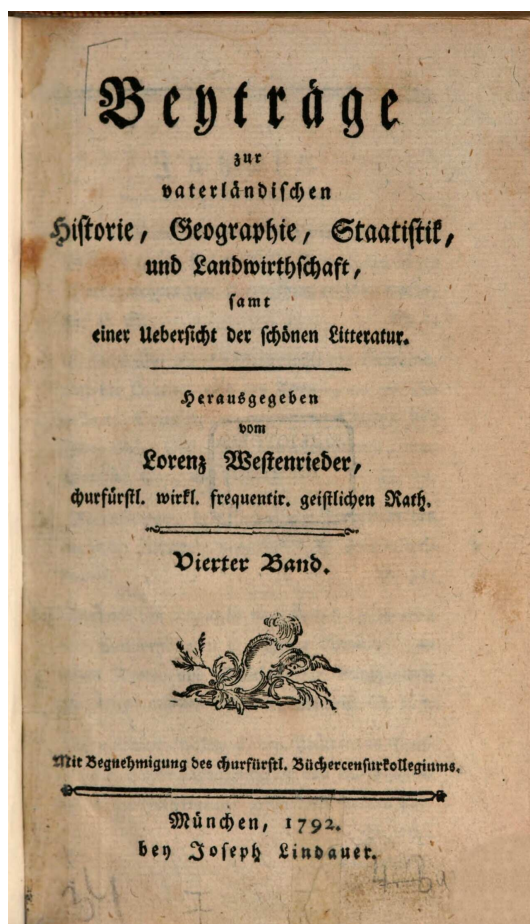
OBSAH

Poznámka k tomuto vydání	I
Krátký popis	5
I. Čechy a Falc (1620–1622)	6
II. Dolní Sasko a válka s Dánskem (1623–1627)	11
III. Stade a šance na Oste (1627–1632)	15
IV. S Pappenheimem: Vezera, Maastricht, Lützen (1632)	20
V. Švábsko, Alsasko a přepad v Altkirchu (1633)	26
VI. Řezno, Nördlingen a Lotrinsko (1634–1635)	33
VII. Lahnstein, Koblenz a Vestfálsko (1636)	37
VIII. Wittenweier a Breisach (1638)	44
IX. Rýn, Hesensko a velení v Braunau (1639–1641)	48
X. Wolfenbüttel a Göttingen (1641)	54
Dodatky	59
Tiráž	63

POZNÁMKA K TOMUTO VYDÁNÍ

Augustin von Fritsch (1599–1662) vstoupil roku 1618 jako prostý mušketýr do bavorského vojska a prošel v něm celou třicetiletou válku. Byl na Bílé hoře, u Wimpfenu, Stadtlohn a Lutteru, s Pappenheimem u Maastrichtu a Lützen, u Nördlingenu, Wittenweieru i Wolfenbüttelu. Postupně se stal desátníkem, poručíkem, praporečnickem, kapitánem, majorem a podplukovníkem, roku 1638 byl povýšen do šlechtického stavu a válku skončil jako plukovník a velitel Ambergu. Po míru byl hejtmanem kláštera Waldsassen a velitelem města Weidenu a pevnosti Parkstein. Ve Weidenu také roku 1660, v jedenašedesátém roce věku, sepsal pro své děti tento „krátký popis“ svého života.

Deník není dílo vojevůdce ani učence. Je to vyprávění vojáka, který si po desetiletích pamatuje, kudy táhl, kdo vedle něho padl, kde byl sám raněn a co ukořistil. Proto má cenu, kterou velké dějiny války nemají: ukazuje válku zdola, z přibližovacího příkopu a ze zteče.

Titulní list čtvrtého svazku Westenriederových Beyträge (Mnichov 1792), v němž deník poprvé vyšel tiskem. Bayerische Staatsbibliothek, München, sign. Bibl.Mont. 2918-4; volné dílo.

Předloha

Deník vyšel tiskem roku 1792 pod názvem *Tagbuch des Augustin von Fritsch (Obersten und Commendanten der Stadt Weyden) von seinen Thaten und Schicksalen im dreyßigjährigen Kriege* ve čtvrtém svazku sborníku Lorenze Westenriedera *Beyträge zur vaterländischen Historie, Geographie, Staatistik und Landwirthschaft* (München, Joseph Lindauer, 1792), s. 105–191. Tisk má chybné stránkování: čísla stran 152–173 jsou v něm užita dvakrát, takže deník zabírá ve skutečnosti 147 stran. Podle Westenriedera byl původní rukopis tehdy uložen v opatství Prüfening (Prüfling) u Řezna.

Vyprávění je neúplné. Fritsch je v nadpisu ohlašuje jako seznam všech bitev a měst, u nichž byl od roku 1618 do roku 1644, text však začíná rokem 1620 a končí uprostřed věty při obléhání Göttingenu na podzim 1641. „Ostatek rukopisu chybí,“ poznamenal vydavatel roku 1792 a připojil to, co se dochovalo na zvláštním listě a co sám zjistil o Fritschově rodině a hrobě. Tyto doplňky přinášíme v oddíle Dodatky.

Překlad

Překlad je úplný a nezkrácený. Fritschův text tvoří v tisku jediný nepřerušovaný blok s názvy míst na okraji stránek; členění na kapitoly a odstavce i názvy kapitol jsou naše. Dlouhá souvětí jsme rozdělili do kratších vět, věcně jsme nic neměnili.

Jména osob a míst uvádíme v dnešní podobě tam, kde je lze bezpečně poznat. Fritsch psal jména po sluchu a tisk je podává nejednotně, proto jsou některá ztotožnění nejistá; ta jsou v poznámkách označena otazníkem. Fritsch psal z paměti a s odstupem desítek let, takže se v letopočtech a datech místy mylí. Jeho údaje ponecháváme a opravu uvádíme v poznámce.

Poznámky jsou trojí: *Poznámka vydavatele (1792)* je překlad poznámky Lorenze Westenriedera, *Ediční poznámka* upozorňuje na původní podobu jména, nejisté čtení nebo věcnou chybu a *Vysvětlivka* vysvětluje dobový pojem.

Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence podle textu tisku z roku 1792 a prošel jedním kontrolním čtením; začátek a závěr byly srovnány přímo se skenem tisku. Není to vědecká edice.

IV.

Tagbuch des Augustin von Fritsch, (Obersten und Commendanten der Stadt Weiden) von seinen Thaten und Schicksalen im dreyßigjährigen Kriege.

Die Originalhandschrift ist in der Abtey Prähling vorhanden.

„Kurze Beschreibung.“

Mein Augustin von Fritsch auf Moß, Kimmersbrückh, und Dammelförst, der Eursül. Dult. in Bayern, ic. bestelten Obristen, der Zeit Commendantens der Stadt Weiden und Wüstung Pachtstein, auch Haupt- und Oberamtmans des Stüffts Waldeassen, Lebenslauffs, weils mich Gott der Allmächtige auf die 31 Jahr im Feldt, als von Anno 1618. bis 1649. auch noch, bis Ich dieses Beschreiben, durch sein Gdrl. Gnadt in den Vorbeygangenen Kriegesweisen Väterlich erhalten vund zwar von der Musqueten an, bis zur Obristen Charge erhoben, Als hab Ich solchen mit aigner Handt Wahrhaftiglich auch mit gueten gewissen beschreiben, vund zusammen getragen, alsdann meinen Kindern zu sonderm Trost, vund Nachvolgung, damit Sie sich, es seye in Kriegs- oder andern Diensten, sich ebenmäßig Getrew, gegen Jedermänniglich zuerhalten haben, vund zu Ewiger Gedächtnuß vorgefielt, auch hiehero einuerleiben lassen, wie hernachvolgent Gründlich vund Warhaftig zuuernemen ist, So geschehen in der Stadt Weiden Anno 1660. Meines Alters im Ain und Sechzigsten Jahr.

Verzeichnus aller Schlachten und Städt bey welchen Ich mich seyt Ao. 1618. bis 1644. befunden und darbey gewesen.

Ao. 1620. Erstlich sein wir mit der Bayerischen Armä von Linz auß zue Märhaufen über die Thonaw vff Freystatt: von dannen durch denselben Walt in Oesterreich vnder

První strana deníku v tisku z roku 1792 (s. 105) s Fritschovým úvodem. Bayerische Staatsbibliothek, München; volné dílo.

KRÁTKÝ POPIS

Původní rukopis je v opatství Prüfening.¹

Toto je krátký popis životního běhu mého, Augustina von Fritsch na Moosu, Kümmersbrucku a Dammelsdorfu,² Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích atd. ustanoveného plukovníka, toho času velitele města Weidenu a pevnosti Parkstein, též hejtmána a vrchního úředníka kláštera Waldsassen.

Bůh všemohoucí mě po 31 let v poli, totiž od roku 1618 do roku 1649, a ještě až do chvíle, kdy toto píši, svou božskou milostí v minulých válečných časech otcovsky zachoval, a to od muškety až k povýšení do hodnosti plukovníka. Proto jsem svůj životní běh vlastní rukou, pravdivě a s dobrým svědomím sepsal a shrnul, svým dětem k zvláštní útěše a následování, aby se i ony, ať ve válečných, nebo v jiných službách, ke každému chovaly stejně věrně. Na věčnou paměť jsem jej předložil a dal sem vtělit, jak lze z následujícího důkladně a pravdivě vyrozumět.

Stalo se ve městě Weidenu roku 1660, v jedenašedesátém roce mého věku.

Seznam všech bitev a měst, u nichž jsem se od roku 1618 do roku 1644 nacházel a byl při nich.³

1. **Poznámka vydavatele (1792):** Tuto větu připojil pod nadpis deníku Lorenz Westenrieder. Prüfening (v tisku „Prüfling“) je bývalé benediktinské opatství u Řezna.

2. **Ediční poznámka:** V originále „auf Moß, Kimmersbrückh und Dammelstorff“, v dalších zápisech též „Kümmersbrugg“ a „Tammelsdorf“. Kümmersbruck leží u Ambergu; ostatní dvě místa se nepochybně shodují (?).

3. **Ediční poznámka:** Tak zní Fritschův nadpis vlastního vyprávění. Dochovaný text začíná rokem 1620 a končí rokem 1641.

I. ČECHY A FALC (1620–1622)

Verbování vojska. Jacques Callot, Enrôlement de troupes, list 2 cyklu Les Grandes Misères de la guerre (1633). Rijksmuseum, Amsterdam; volné dílo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Roku 1620. Nejprve jsme s bavorskou armádou vytáhli z Lince k Mauthausenu, přes Dunaj na Freistadt a odtud přes tamní les¹ do Dolních Rakous na Drosendorf, který jsme dobyli, a spojili jsme se s císařským hrabětem Bucquoyem.² Poté jsme společně vtáhli do Čech k Vodňanům,³ oblehli je a dobyli ztečí. Odtud jsme šli k Písku,⁴ kde hofmistrovi kapitána Schona Juliana odstřelili u stolu paži. Druhého dne jsme město dobyli ztečí a všechny v něm pobili. Odtud jsme s armádou táhli dál na Plzeň, kde jsme několik dní odpočívali. Tam onemocněl generálmajor Haslang a odjel do Bavorska, a spolu s ním i choť mého plukovníka Schmidta, oba však zajali Uhři. My jsme s armádou táhli dále k Rakovníku, kde jsme nepřítel našli seřazeného v bojovém

1. **Ediční poznámka:** „Walt“ v originále; zřejmě les (Waldviertel, Mühlviertel) mezi Freistadtem a Drosendorfem. Zeměpisné ztotožnění je nejisté.

2. **Ediční poznámka:** „Conte Boye“ = Charles Bonaventure de Longueval, hrabě z Bucquoy, velitel císařské armády.

3. **Ediční poznámka:** V originále „Budian“; nejspíše Vodňany (něm. Wodnian), jichž se spojená císařská a bavorská armáda zmocnila koncem září 1620 (?).

4. **Ediční poznámka:** V originále „Brißca“, na okraji tisku „Prißca“; nejspíše Písek, dobytý ztečí 30. září 1620 (?). Jméno kapitána „Schon Julian“ je nejisté.

šiku⁵ a zakopaného. Naši i nepřátelští jezdcí tam svedli mnoho šarvátek a z obou táborů se na sebe střílelo i z děl. Z našeho pluku a z jednoho italského pluku jsme kostelík obehnaný pěknou zdí, který ležel uprostřed mezi oběma armádami a byl obsazen 400 muži, po prostřelení breše na očích nepřítele dobyli ztečí a všechny v něm pobili. Druhého dne zrána nepřítel vytáhl a táhl k Praze, a my jsme jej stejně následovali. Další ráno jsme dorazili asi na míli cesty k jedné vsi, kde nás postavili do bojového šiku.⁶ Poté jsme 7. listopadu⁷ se vsí silou zaútočili na Čechy, napadli je v opevněné pozici, docela je porazili a rozprášili. Druhého dne pak byly pluky mého plukovníka a Bauerův ubytovány na Starém Městě a na Malé Straně, plukovník Bauer však na Novém Městě.

Prvního května⁸ jsme vytáhli z Prahy a přes Čechy do Horní Falce, k Waidhausu, kde měl Mansfeld hlavní šanc na vysokém vrchu a svůj tábor vedle šance. Jakmile jsme dorazili k Roßhauptu, rozbili jsme tam tábor. Pěších bylo asi 3000 pod velením plukovníka Bauera, a v tomto počtu jsem byl i já s kapitánem jménem Legerant z pluku tehdejšího mého plukovníka Schmidta. Tam jsme byli vysláni do malého lesíka proti nepřátelskému táboru. Z Mansfeldova tábora proti nám bylo vysláno několik tisíc mužů na koních i pěšky a strhla se hrozná šarvátka mušketami i děly, která trvala až do večera. Když nám přivezli čerstvý prach, byl pan plukovník Bauer střelen mušketovou kulkou do hlavy, a můj kapitán Legerant, který byl u pana plukovníka – a já jsem stál u něho –, byl také střelen skrz stehno. Poté jsme byli s vojskem odveleni zpět, protože už bylo velmi pozdě a našim jezdcům stál v cestě malý potůček, který protékal mezi naším a Mansfeldovým táborem a který oni naskrz zatarasili zátarasy, a vtáhli jsme do svého tábora. Tam pak každý den docházelo k šarvátkám, dokud Mansfeld netáhl dál a rychle neprošel Horní Falcí a Franky do Dolní Falce k Mannheimu. Kvůli Neckaru jsme jej tam nemohli následovat, a proto jsme po plucích dobyli ztečí několik měst: Hilsbach,⁹ Neckargemünd, kde kapitán Kögler při útoku

5. **Vysvětlivka:** „Petali“ (z it. battaglia; něm. Schlachtordnung) = bojový šik, seřazení vojska k bitvě. Fritsch tento výraz užívá v celém deníku.

6. **Poznámka vydavatele (1792):** Dvorní lékař a chirurg Tobias Geiger říká ve svém zanechaném deníku: „Roku 1620 jsem byl jako polní lékař v Čechách při bitvě u Prahy a při dobytí Horních Rakous, Dolních Rakous a celých Čech; tam jen z bavorské armády zůstalo mrtvých až na dvacet tisíc lidí, většina jich však zemřela“, dílem pro nedostatek proviantu, dílem strádáním, protože se na pochodu ku Praze muselo za sněhu a krutého mrazu tábořit v širém poli, přičemž umrzlo množství krásných koní.

7. **Ediční poznámka:** Bitva na Bílé hoře se odehrála 8. listopadu 1620 podle nového kalendáře (29. října podle starého); datum v originále 7. listopadu je nepřesné.

8. **Ediční poznámka:** Rok není v originále uveden; jde o jaro 1621 (Waidhaus, Mansfeld v Horní Falcí).

9. **Ediční poznámka:** „Hichlbach“ v originále; zřejmě Hilsbach u Sinsheimu (?). Dále „Näckhergmündt“ = Neckargemünd, „Wisenchloch“ = Wiesloch, „Schloß Steinberg“ = zámek Steinsberg.

spadl z žebříku na mne a zůstal mrtev, a rovněž Wiesloch, všechna tři spolu se zámek Steinsberg, a všechny v nich jsme pobili. Poté, protože nastala zima, byl pluk mého plukovníka rozložen do kvartýrů v Ladenburgu, dvě míle pod Heidelbergem.

Na jaře jsme vytáhli brzy do pole a hnali jsme Mansfelda z Wieslochu zpět k Mingolsheimu.¹⁰ To je pěkná dlouhá ves, kterou Mansfeld zapálil, a my jsme se svým plukem dostali rozkaz projít skrz vypálenou ves. Sotva jsme s prvními eskadronami vyšli do pole, vyrazilo na nás několik jezdeckých pluků, které se držely za jedním návrším, a zaútočily tak, že jsme museli ustoupit a stáhnout se skrz vypálenou ves. Oni však pro požár a velkou vodu, neboť krátce předtím pršelo, jako by se protrhla mračna, nemohli pronásledovat. Stáli jsme tam až do večera. Jakmile nastala noc, protože náš generál dostal zprávu, že nám chce markrabě durlašský s armádou přijít do zad, pochodovali jsme celou noc a za svítání jsme dorazili k Windtsen,¹¹ kde jsme několik hodin odpočívali. Toto místo bylo obsazeno 300 muži ze všech pluků a velitelem se stal major Lung z Haslangova pluku. My jsme s armádou táhli dále k Wimpfenu, kde jsme dva dny leželi v zahradách, dokud nebyl hotov lodní most. Pak nás převedli přes Neckar, kde jsme několik dní odpočívali a opevnili se u Wimpfenu. Tehdy dorazil Durlašský, a téhož večera jsme byli ještě z kvartýrů vyvedeni do pole, kde se k nám ještě téhož večera připojilo několik pluků jízdy i pěchoty, španělský lid, pod velením dona Córdoby.¹²

Druhého dne postavil nepřítel svou armádu proti nám v bojovém šiku a obvedl svou pěchotu špicovými vozy.¹³ Z obou stran se na sebe silně střídalo z děl. Když však náš generál nechal každému vojákovi dát půl mázu vína, hned jsme vytáhli a vyrazili na nepřítel. Protože už stál ve výhodné poloze a my jsme na něj táhli, střelil mezi nás hrozně z děl, takže bylo z našeho pluku najednou zastřeleno pět praporečnicků, mezi nimi i mému praporečnickovi, jistému von Cederichovi, byla odstřelena pravá noha nad kolenem, takže ještě téhož večera zemřel. Dále mušketýrovi z plukovníkovy tělesné roty, zvanému Gräzl, odstřelilo dělo pravou kapsu u kalhot s 50 nebo 60 říšskými tolary, jaké tehdy nechal razit vévoda bavorský a kterým se říkalo kočiči

10. **Ediční poznámka:** „Müangelheimb“ v originále; zřejmě Mingolsheim, kde se 27. dubna 1622 odehrála potyčka s Mansfeldem. „Ladeburg“ = Ladenburg.

11. **Ediční poznámka:** „Windtsen“ v originále; místo se nepodařilo spolehlivě ztotožnit (?).

12. **Ediční poznámka:** „Don Cortua“ = Gonzalo Fernández de Córdoba, španělský velitel u Wimpfenu (bitva 6. května 1622). Markrabě durlašský = Jiří Fridrich Bádenský-Durlašský.

13. **Vysvětlivka:** „Spitzwägen“ = patrně vozy opatřené hroty či překážkami proti jezdecku, použité jako vozová hradba kolem pěchoty.

hlavy.¹⁴ Rozlehl se proto křik, jako by Durlašský na posměch střílel k nám bavorské tolary. A protože náš pluk narazil na pravé křídlo nepřítele a stál docela blízko jejich špicových vozů, vznikl ze čtyř kusů, které stály těsně vedle nás, a z nepřátelské i naší střelby tak hrozný dým, že jsme sotva na pistolový dostřel viděli před sebe. A kdyby k našemu velkému štěstí nemusel jeden fourýr našeho pluku, zvaný Passauer, kvůli své potřebě odejít stranou – jak pak příběhl, držel kalhoty v rukou a křičel „Nepřítel, nepřítel!“ a tak dále –, byli bychom to odnesli. Byly to dva jezdecké pluky. Náš plukovník proto ihned obrátil pluk napůl doleva, nechal projít píky, a pak nechal dát palbu pravé i levé křídlo, načež se obrátili a ustoupili.

Protože naše čtyři děla, která stála po levé ruce, když na nás jezdcí zaútočili, opus-tili naši konstáblové, odebrali se k nim někteří mušketýři z roty mého plukovníka, mezi nimi i zmíněný Gräzl, kterému byla odstřelena kapsa, a kusy neustále nabíjeli a stříleli do nepřítele, dokud nepříteli nevzplál prach a nebyl námi úplně poražen. Náš fourýr Passauer zajal vévodu Magnuse Württemberského, ale dva jezdcí mu jej odebrali, koně vraníka, na kterém vévoda jel, mu však nechali. S tím však nebyl spokojen, nýbrž se na něj posadil, a když jezdcí vedli zmíněného vévodu kolem našeho pluku, dojel fourýr zezadu a zastřelil jej a zachránil se do pluku, jinak by to snad stálo život i jeho.

Poté, když mezitím Mansfeld, který se kvůli velení s Durlašským před bitvou roze-šel, odtáhl k Ladenburgu a dobyl jej, v němž ležely dva španělské pluky, vytáhli jsme, jakmile to náš generál zaslechl, z Wimpfenu, zamířili k Ladenburgu, znovu jej do-byli a pronásledovali Mansfelda dále. U Lohru, nedaleko Bergstraße, jsme zastihli jeho zadní voj a v Lohrském lese jsme mu dost zatopili. Mansfeld se se zbytkem stáhl u Mannheimu přes neckarský most, a protože jsme mu už nemohli nic udělat, táhli jsme proti Frankfurtu na bláznivého vévodu Kristiána Brunšvického, u Höchstu jsme jej porazili a vzali mu děla i všechna zavazadla. Mnozí se také utopili v Mohanu, protože se jim prolomil lodní most. Můj plukovník byl s naším plukem vyslán vystří-dat anhaltské,¹⁵ u nichž vzplál nepřátelský prach a kteří utrpěli velkou škodu. Tam jsme se usadili hned u brány, zcela blízko níž vzplál prach, u ní a na valu. Ač nepřítel z hradby silně střílel z dvojitých hákovnic a mušket, nemohl nám způsobit mnoho škody, protože jsme se už dostali tak blízko. Proto ještě téže noci začali vyjednávat a ráno odtáhli.

14. **Vysvětlivka:** „Katzenköpfe“ (kočičí hlavy) = lidová přezdívka tehdy ražených bavorských tolarů; její původ je nejistý (?).

15. **Ediční poznámka:** „die anhaltischen“ v originále; patrně oddíl ligistického generála hraběte z Anholtu (Bronckhorst-Anholt) (?), u nichž u Höchstu 1622 vzplál nepřátelský prach.

Poté jsme se s armádou opět obrátili k Bergstraße na Heidelberg, přes Storbach,¹⁶ kde byl hlavní kvartýr, přešli jsme a šli na Martinsberg a Heidelberg úplně oblehli. Přibližovacími pracemi jsme se dostali až těsně k Trutzbayeru, což je nově vystavěná věž. Císařští se přibližovali stejně k podobné věži, zvané Trutzkaiser. Až u obou těchto věží se prostřelila bresche, protože byly výtečně opevněny, a potom jsme ztečí nejen obě věže s jejich šancemi, nýbrž i jiné pěkné šance a vnější opevnění spolu s předměstím dobyli, a všechno, co bylo nalezeno ve zbrani, bylo pobito. V noci jsme pak vpadli i do města a co se z vojáků dopadlo, bylo buď zajato, nebo pobito. Byla tam značná kořist v penězích, zlatě a stříbře. Když byl zámek po několika dnech vydán plukovníkem Ferrem,¹⁷ šli jsme přímo na Mannheim, oblehli jej a po velké námaze a práci jsme i město dobyli ztečí. Většina vojáků se uchýlila do pevnosti, která se po tvrdém obléhání vzdala. Odtáhli se všim všudy a s 25 prapory pěchoty, většinou samými Angličany. Poté jsme byli přeloženi do zimních kvartýrů ve Wetterau.

16. **Ediční poznámka:** „Storbach“ a „Marttinsberg“ v originále; místo u Heidelbergu se nepodařilo spolehlivě ztotožnit (?). Heidelberg padl v září 1622, Mannheim 2. listopadu 1622.

17. **Ediční poznámka:** „Obrist Ferr“ v originále; velitele, který vydal heidelberský zámek, se nepodařilo jistě ztotožnit; snad zkomolené jméno anglického generála Horace Vere, který však kapituloval v Mannheimu (?).

II. DOLNÍ SASKO A VÁLKA S DÁNSKEM (1623–1627)

Johann Tserclaes hrabě Tilly, vrchní velitel vojsk Katolické ligy, pod nimž Fritsch sloužil do roku 1632. Rytina Pietera de Jode podle Anthonise van Dycka. Volné dílo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Příštího jara jsme vtáhli do Hesenska a Brunšvicka. Dobyli jsme pevný dům Berlepsch a také zámek Friedland, míli od Göttingenu, kde proti nám ležel vévoda Kristián Brunšvický se svou armádou, a před jeho zraky jsme je ostřelovali děly a dobyli je. Čtvrtého dne poté vévoda opustil Brunšvicko a obrátil se k Vezeře a do Vestfálska, kde jsme jej pak dnem i nocí pronásledovali. Zastihli jsme jej sice na různých průsmycích, ale nemohli jsme jej přinutit ke střetnutí až na Lonnerbruch neboli Lonnerheide.¹ Tam jsme na sebe z obou stran silně udeřili, a zvláště bylo 1000 pěšáků ze

1. **Ediční poznámka:** V originále „Lonnerbruch, oder Lonnerheit“; bitva u Stadtlöhn 6. srpna 1623, v níž Tilly porazil Kristiána Brunšvického.

všech pluků vysláno s generálmajorem von Schaumbergem, k nimž jsem byl odve-
len i já. Po naší pravé ruce stál takzvaný černý, neboli Harmerstorffův pluk, po levé
ruce však s námi a vedle nás velených vojsk knížecí holštýnský pluk, a narazili jsme na
nepřátelskou pěchotu, kde jsem získal praporec. Po tomto střetnutí, které netrvalo
příliš dlouho, nepřítel se nakonec dal na útěk, a my jsme tím získali pozoruhodné
vítězství. Po tomto slavném a pozoruhodném vítězství, v němž bylo zajato několik
generálů a plukovníků a také knížata, hrabata a páni, jsme několik dní leželi na bo-
jišti. Po těchto událostech jsme vytáhli proti Mansfeldovi, který ležel ve Východním
Frísku a u Emdenu se sem a tam uchýloval na bezpečná místa a zatopil zemi vodou,
takže se k němu nedalo dobře dostat. Když přišla zima, byli jsme rozloženi do kvar-
týrů sem a tam v Hesensku.

Po skončení těchto kvartýrů jsme opět vytáhli do Höxteru nad Vezrou a dále do
Holzmindenu do Brunšvicka, kde u Hameln ležel dánský král. Když jsme se k tomu
kraji blížili, obrátil se zmíněný dánský král zpět se svou armádou do stiftu Verden.
Nato jsme dobyli a obsadili Hameln a Rinteln, stejně jako Münden, a také Stolze-
nau. Poté jsme se přiblížili k Nienburgu nad Vezrou, oblehli jej, a po dobrých šarvát-
kách, při nichž byl můj major Peter Ernst von Wodi při výpadu střelen skrz rameno,
jsme odtáhli a byli rozloženi sem a tam po městečkách v Brunšvicku. Když jsme do-
byli Pattensen,² byli jsme tam uloženi se Schmidtovým plukem, to jest plukem mého
plukovníka, a s plukem pana von Gera, spolu se třemi rotami jízdy. V městě jsme nic
nenalezli, nýbrž jsme si museli všechen proviant opatřovat na venkově, a nepřítel nás
pěkně vyčkával, jak se vévoda Friedrich Altenburský a generál jízdy Obentraut³ s ně-
kolika tisíci muži nacházeli nedaleko našeho kvartýru, hned u Hauberu. Jakmile byl
Tilly naším plukovníkem o tom zpraven, vyrazil s několika tisíci muži ve velkém spě-
chu proti nepříteli a zaútočil na něj tak, že zmíněný vévoda Friedrich Altenburský
spolu s generálem Obentrautem zůstali mrtvi na bojišti. My, kteří jsme byli odveleni
s 1000 muži, jsme byli posláni zpět do kvartýrů do Pattensenu a oba mrtvé generály
jsme vezli s sebou v kočáře generála Tillyho a uložili je v kostele, dokud nebyli odve-
zeni dále do Hamelnu, kde byl náš hlavní kvartýr.

2. **Ediční poznámka:** „Battensamb“ / „Pattensamb“ v originále; zřejmě Pattensen jižně od Hannoveru
(?).

3. **Ediční poznámka:** „Herzog Früz von Altenburg“ = vévoda Fridrich Sasko-Altenburský;
„Oberthraut“ = Johann Michael von Obentraut. Oba padli v říjnu 1625 u Seelze nedaleko Hanno-
veru; místo „hawber“ je nejisté, snad zkomolené Hannover (?). Tilly = Johann Tserclaes.

Po těchto zimních kvartýrech jsme šli do Hesenska a dobyli jsme ztečí Geismar, Grebenstein⁴ i Münden na Werře. Poté jsme se obrátili k Göttingenu, formálně jej oblehli, a šlo to tvrdě, a já jsem jako desátník po celé obléhání musel zastávat místo poručíka majorova, což přineslo velkou námahu a nebezpečí. Po šestitýdenním obléhání jsme však město dostali, přičemž jsem byl střelen do kolena a seknut do ruky. Po dobytí tohoto místa jsme zamířili k Northeimu, kam také dorazil dánský král se svou armádou a až do večera se šarvátkoval s našimi jezdci, kteří přešli vodu Rhume. Pak jsme se stáhli zpět k Göttingenu a usadili se na jednom vrchu. Když však náš generál zjistil, že se král z Northeimu odebral na Eichsfeld, šli jsme mu v patách, až zpět do Brunšvicka, kde jsme jej s 3000 velenými mušketýry, mezi nimiž jsem byl také já, a s převážnou částí jízdy zastihli nedaleko Gandersheimu⁵ v jeho zadním voji neboli retroguardi, napadli jej a zahnali na útek. Ten se ve velkém zmatku stáhl za armádou k Lutteru. Druhého dne zrána jsme se opět zvedli a pronásledovali nepřítele až k Lutteru, kde jsme jako pluk mého plukovníka Schmidta měli mezi pěchotou avantgardu. Po dlouhém boji jsme nepřítele zcela porazili a dobyli i zámek Lutter. Poté jsme šli za nepřítelem dále do Salzgitteru, který jsme dobyli a obsadili, a odtud jsme vtáhli do hrabství Hoya, kde jsme dobyli pevnost Hoya, rovněž Pleckhete a město Verden. Po těchto událostech jsme šli do zimních kvartýrů, když byl náš pluk přeložen do Dolního Hesenska.

Po skončení tohoto kvartýru jsme opět vytáhli do pole a šli proti králi dánskému, a nejprve jsme dobyli Northeim. Po dobytí tohoto pevného místa a pevnosti jsme šli dále k Labi a proti Holštýnsku. Dány, kteří měli pod Boizenburgem pěkný lodní most přes Labe a nadmíru silnou a dobře vystavěnou hlavní šanc, jsme oblehli a jednou v noci jsme také ztečí učinili poplach a zaútočili, aby můj plukovník, svobodný pán von Cröde,⁶ který s 1000 mušketýry a 500 jezdci přešel hodinu nad Boizenburgem přes Labe, hned zaujal postavení. Tím přešlo ještě před úsvitem několik tisíc jezdců naší jízdy tam přes Labe, vypudilo nepřátelské oddíly, které stály nad Boizenburgem, a pronásledovalo je kolem zmíněného města. Proto nepřítel, který už nehodlal déle vytrvat, ve velkém spěchu vytáhl, opustil zmíněnou hlavní šanc spolu s pěkným lodním mostem přes Labe a ve velkém zmatku se stáhl do Holštýnska. My jsme však téhož dne ještě s převážnou částí armády pěšky prošli zmíněnou hlavní

4. **Ediční poznámka:** „Geißmeyer“ = zřejmě Hofgeismar (?), „Grefenstein“ = zřejmě Grebenstein (?), obě místa v severním Hesensku nedaleko Mündenu. „Mündten an der Werra“ = Hann. Münden.

5. **Ediční poznámka:** „Gondersam“ v originále; zřejmě Gandersheim (?). Bitva u Lutteru am Barnerberge se odehrála 27. srpna 1626.

6. **Ediční poznámka:** „Cröde“ v originále; plukovník svobodný pán von Cröde se nepodařilo jistě ztotožnit (?). Boizenburg = „Beizenburg“.

šancí a přes lodní most, Boizenburg hned oblehli a po několika dnech dobyli. Odtud jsme pak táhli k Lauenburgu (Sasko-Lauenburg) a dobyli jsme i jej; potom jsme postoupili dál do Holštýnska a dobyli Itzehoe a Elmshorn.⁷ Odtud jsme se přesunuli před pevnost Breitenburg, oblehli ji a dobyli ztečí. Po tomto dobytí jsme táhli dále na Rendsburg, kde jsem se stal majorským poručíkem,⁸ a toto město se zámek jsme po čtrnáctidenním obléhání rovněž dobyli. Odtud jsme se od vévody frýdlantského odpoutali a u Lauenburgu jsme přešli přes tamní postavený lodní most a vyrazili na arcibiskupství brémské; přímoou cestou jsme pochodovali ke Stade. Na míli před Stade nás v jednom průchodu zdržel velitel Morgan.⁹

7. **Ediční poznámka:** V originále „Jezecho“ a „Hellmenshorn“; ztotožnění s Itzehoe a Elmshorn je pravděpodobné, u druhého jména méně jisté (?).

8. **Vysvětlivka:** „Wachtmeister Leutenant“ (Wachtmeisterleutnant), nižší důstojnická hodnost – poručík přidělený k majorovi (Obriſtwachtmeister).

9. **Ediční poznámka:** V originále „Movgan“, patrně Charles Morgan, velitel anglického oddílu v dánských službách, který hájil Stade (?).

III. STADE A ŠANCE NA OSTE (1627–1632)

V noci poté vedl můj plukovník von Reinach tři tisíce vyčleněných mužů pěchoty o míli pod Stade přes bažinu. Já jsem šel s padesáti muži napřed a nechával jsem pokládat prkno za prknem přes bažinu, která byla půl míle široká. Půl hodiny před úsvitem jsem byl hotov a dorazil jsem k Cassel,¹ kde jsem hned zabral a obsadil hřbitov. O hodinu později dorazil můj plukovník se zbytkem vojska. V městečku Cassel jsme pak ihned zatarasili všechny cesty vozy naloženými hnojem. Potom můj plukovník ještě obsadil několik míst u hřbitova a se zbytkem jsme se přiblížili těsně k městečku a pozvolna jsme zahájili palbu na tři pluky jízdy, které stály vně hráze a čekaly na loď, aby je převezly. Nijak se totiž žádného nepřítele neobávaly, neboť dokud nepadne Stade, nemůže se k nim nikdo dostat; také si nepředstavovaly, že by někdo mohl přejít bažinu, přes kterou nás vedl jeden brémský šlechtic jménem Eßdorf. Když ty tři pluky jezdců viděly, že je to vážné, a nemohly se dostat ani přes vodu, ani jinam, začaly vyjednávat o dohodě: důstojníkům se mají ponechat koně i jejich věci a mají být odvezeni lodí do Kirchen an der Oste;² řadoví jezdci, kteří mají chuť sloužit, si mají ponechat koně a budou zařazeni k našim, ostatním se vezmou koně, sedla a výstroj a budou propuštěni, kam kdo bude chtít. Tuto dohodu poslal můj plukovník Jeho Excelenci panu hraběti Tillymu, který všechno schválil, podepsal ji a nařídil ji dodržet.

Důstojníci byli i se všemi svými věcmi v Geversdorfu na Oste³ naloženi do tří lodí a odvezeni proti proudu Oste do Kirchen an der Oste, což je pěkné městečko. Tam stál pan generál hrabě z Anhaltu⁴ s vyčleněnými vojáky a domníval se, že ty tři pluky zachytí; protože to však bylo marné a dozvěděl se, že s nimi von Reinach uzavřel dohodu, vyčlenil z vojska, které měl u sebe, jednoho poručíka s padesáti muži; padlo to na poručíka z pluku mého plukovníka, z roty našeho majora Fuggera, a ústně mu

1. **Ediční poznámka:** „Cassel“ nelze s jistotou ztotožnit; patrně místo v bažinatém okolí dolního Labe poblíž Stade (?).

2. **Ediční poznámka:** V originále „Kürchen an der Ostt“; ztotožnění nejisté, snad Kirchosten (?). Oste je říčka tekoucí do Labe.

3. **Ediční poznámka:** V originále „Geberstorff an der Ossten“, patrně Geversdorf na Oste (?).

4. **Ediční poznámka:** „Graf von Anhalt“ v originále; jde o generála na císařsko-ligistické straně, zřejmě Johanna Jakoba hraběte z Bronckhorst-Anholtu (?), nikoli o anhaltské knížata.

nařídil, aby se s těmi padesáti muži ihned odebral na loď, nechal je vyplnit a vzal důstojníkům všechno, co mají. Poručík na to žádal písemný rozkaz, který mu po dlouhém naléhání také dali. Když pak vstoupil na loď a všechno ukořistil, poslali oni dva důstojníky ke generálu Tillymu a dali mu to oznámit. Ten hned nařídil mému plukovníkovi, aby poručíka, který porušil jeho dohodu, nechal pověsit; a kdyby neměl písemný rozkaz, byl by jistě musel viset.

Když to bylo vyřízeno a velitel ve Stade se dozvěděl, že jsme už pod Stade v kraji Kötten⁵ a že už není s to naši armádu na tomto průsmyku déle zdržet, stáhl se zpět do Stade. My jsme poté dobyli Buxtehude a Horneburg. Potom jsme s naším plukem zaujali kvartýr v kraji Kötten a po celou zimu jsme na té straně Schwingy Stade blokovali; za Schwingou ve Starém kraji (Altes Land) byl ubytován pluk hraběte Gronsfelda a blokoval Stade z té strany, a na třetí straně, k Šibeničnímu vrchu, držel blokádu Hörmantstorffský pluk,⁶ který ležel v Horneburgu. Tak jsme před městem leželi celou zimu. Na jaře však už zmíněný velitel Morgan, protože tam ležel s velkou silou a dostal se do nedostatku proviantu, začal vyjednávat a odtáhl se 41 roty pěchoty a třemi jízdy. Tak jsme Stade dne 7. května dobyli a obsadili je plukem Gronsfeldovým. My, totiž pluk mého plukovníka, jsme šli do kvartýrů v Pustém kraji (Wusstlandt)⁷ ležícím na Labi a Vezere, a leželi jsme tam i ve Stade přes tři roky; mezitím byl dne 12. května roku 1631 uzavřen s králem dánským mír.⁸

Na podzim předtím napadl zmíněný dánský král se 42 loděmi šanc Belheimb,⁹ v níž jsem ležel skoro dva roky; vysadil své lidi, asi 1800 mužů pěchoty s 80 jezdci, a dal šanc vyzvat k vydání. Já jsem však neměl v úmyslu dát jim nic než prach a olovo. Dvakrát na šanc s veškerou silou zaútočili, ale pokaždé byli se ztrátami odrazeni; utrpěli značné škody a mnoho jich padlo. Mně v šanci padlo jen pět osob; a poručík mého plukovníka, jménem Grueber, který ležel v kvartýru půl hodiny cesty od Belhemu, se k nám dostal do šance s třiceti a několika muži, aby pomohl šanc bránit, a byl střelen skrz obě čelisti. Nepřítel zůstal ležet za hrází, jezdce však rozeslal po nejbližších vsích, aby je vyplnili a odehnali dobytek. K večeru přišel na pomoc můj podplukovník von Crode s 500 muži; protože se však shledal příliš slabým, vyslal ještě poručíka

5. **Ediční poznámka:** V originále „Land Kötten“, patrně Land Kehdingen u dolního Labe (?).

6. **Ediční poznámka:** V originále „Hörmantstorffsche“ pluk; ztotožnění nejisté (snad pluk Herberdorffův, ?).

7. **Ediční poznámka:** V originále „Wusstlandt“, zřejmě Land Wursten mezi Labem a Vezera (?).

8. **Ediční poznámka:** Mír s Dánskem byl uzavřen v Lübecku 12./22. května 1629. Den odpovídá starému kalendáři, rok 1631 je v originále chybně.

9. **Ediční poznámka:** V originále „Belheimb“, později „Belhem“; patrně Belum na Labi (?).

se 70 muži, aby šli k šanci přes příkopy po dvou či třech prknech. Ten šel jen přímou cestou k šanci, ačkoli nás neustále slyšel střílet, a když přišel k hrázi nejbližší šanci, za níž ležel nepřítel, vyrazil nepřítel proti němu se vši silou a všech 70 mužů, kromě jednoho desátníka, který byl zastřelen, bylo zajato.

Když se však vrátil příliv, totiž voda, nepřítel se odebral zpět na loď, a když už byla většina vojska na lodích, zvedl kotvy, vytáhl plachty a plul zpět k Lipstattu,¹⁰ odkud přišel. Dvě z jeho lodí, na nichž bylo sedm kusů, se však zapletly příliš hluboko do Oste a nepřetržitě s těmi svými děly pálily na šanc. A protože voda, totiž Oste, byla těsně u šance, nechal jsem na loď stále střílet; přitom byl na jedné z nich zastřelen kapitán lodi, takže ty loď pro silnou palbu nemohly zůstat u plachet a řídit je, a prosily o milost. Mezitím přišel můj podplukovník; já jsem pak s dvaceti mušketýry vyplul na ty dvě loď, vojáky, kterých bylo 40, a 20 lodníků jsem nechal usadit do své lo-dice, či jak se jí říká „Eber“,¹¹ a odvést do šance a obě loď zavést do přístavu u šance. Můj plukovník si z lodí vzal děla, ale ty dvě loď mi daroval a já je prodal jednomu Hamburčanovi. V šanci jsem pak zůstal ležet, dokud se biskup brémský nestal naším nepřítelem; tehdy jsme se spolu s Comargovým plukem odebrali do města Stade a leželi jsme tam, dokud nás generál Todt¹² spolu s brémským biskupským vojskem blokoval. Ač byl odhadován na dobrých 18 000 mužů, neodvážil se nás oblehnout, neboť jsme na celou míli za jeho hlavní kvartýr, který měl v Horneburgu, podnikli výpad a způsobili velké škody.

Také když přitáhli se 400 jezdcí před město, bez varování, takže byl jen poplach, druhý svátek svatodušní, a zastřelili naši stráž stojící u nejzazší závory, ale protože jsme na ně ihned zahájili palbu z děl i mušket, ustoupili zpět za Šibeniční vrch. Nato vyjel plukovník Comargo s padesáti jezdci a můj plukovník mi přikázal, abych mu pilně dělal doprovod. Několik jezdců z nepřátelského oddílu se postavilo ke šarvátce, plukovník však nikoho z oddílu nepustil. Tu nečekaně vyjel jeden desátník na koni a pustil se do šarvátky s jedním z nich; potom přijeli ještě dva. Když jsem to uviděl já a štolba mého plukovníka, vyjeli jsme bez svolení plukovníka Comarga z oddílu, abychom desátníka vyprostili, a šarvátkovali jsme se vedle něho; každý jsme šel na svého muže, já na jednoho v úplně rudém oděvu. Sotva jsem vystřelil z jedné pistole, vytáhl on zpod pláště karabinu, a jakmile na mě vypálil, poodjel kousek zpět; já jsem za ním šel s druhou, ještě nabitou pistolí. Štolba však, když obracel koně, uviděl, že

10. **Ediční poznámka:** V originále „Lipstatt“; pravděpodobně Glückstadt, dánská pevnost na Labi (?).

11. **Vysvětlivka:** „Eber“ (Ewer), malá plochodnná loď užívaná na dolním Labi a Oste.

12. **Ediční poznámka:** V originále „General Todt“; nejspíše švédský polní maršálek Åke Tott, který roku 1632 operoval v brémském arcibiskupství (?).

můj kůň je střelen, přijel rychle ke mně a volal: „Poručíku, u sta ďáblů zpátky, tvůj kůň je střelen!“ Podíval jsem se dolů a viděl, že obě nohy koně jsou celé zalité krví. Pak jsme všichni odjeli k oddílu a viděl jsem, že můj kůň je střelen přímo vpředu do prsou a druhá kulka mi ustřelila kousek mosazného třmenu.¹³ Plukovník Comargo zvolal: „Kéž by Bůh dal, abyste byl zasažen!“ Tíše jsem tedy odjel do města do svého ubytování, nechal jsem osedlat jiného koně, usedl na něj a zase vyjel ven, abych si opatřil jiného. Když jsem přijel k oddílu plukovníka Comarga, přinesli mi toho dobrého desátníka, kterého jsme před tím vyprostili, už úplně nahého, mrtvého na jeho druhém koni. Plukovník mi opět řekl: „Vidíte-li, jak odvázejí desátníka, tak se povede i vám.“

Mezitím přijíždělo stále víc jezdců. Asi za čtvrt hodiny přijel poručík Aichelberger s asi 60 či 70 jezdci a jen tak před námi projel; stejně tak přijel poručík Jän s asi 40 jezdci a připojil se ke zmíněnému poručíku Eichelbergerovi. Když to nepřítel viděl a dobře věděl, že jsme čtyři pěkné roty jezdců, každá přes 120 koní silná, stáhl se zpět přes hráz rybníka a na výšině postavil po obou stranách po dvou oddílech. Poručík Eichelberger tehdy volal, že kdo je jezdec, ať k nim přijde, jinak jsou všichni darebáci; a všichni odjeli a připojili se k oběma poručíkům. Plukovník se hrozně rozzlobil a odpřisáhl, že zmíněného poručíka Eichelbergera nechá pověsit. Já jsem řekl, že je dohóním a vyřídím jim, co si pan plukovník přeje. On mi řekl, abych jel k těm dvěma poručíkům a řekl jim: půjdou-li s tak malým počtem mužů na nepřítele a zbytečně ztratí lidi, ať se ve jménu ďáblově klidí zpátky, nebo budou oba pověšeni.

Když jsem k nim dojel a sdělil jim to, řekl Eichelberger, že velitelem je von Reinach, a ne Comargo. Zmíněný Aichelberger mě pak oslovil: „Bratře, chceš mi pomoci vést můj oddíl?“ Odpověděl jsem: „Proč ne?“ Jäna oslovil, zda povede ostatní oddíly a bude tvrdě na ně tlačit, aby nám ty dva nepřátelské oddíly nemohly přijít do zad. Poručík Jän odpověděl: „Dívejte se jen, abyste ty dva oddíly napravo pořádně vyčistil, já ty druhé dva oddíly tak napadnu, že na vaše záda dobře zapomenou.“ Vzali jsme jezdce, kterých však nebylo přes 170 či 180 (tak jako jsem čestný), a ve jménu Božím s velkým křikem – jezdci byli většinou opilí – jsme s velkou prudkostí vyrazili na nepřítele, napadli jej a porazili na hlavu tak, že jsme přivedli přes sto osedlaných koní a přes 70 zajatců, mezi nimi dva rytmisty, dva poručíky a jednoho kornetu, a s dobrou kořistí a velkým jásotem jsme se vrátili do města.

Plukovník Comargo pak poručíka Aichelbergera u mého plukovníka obžaloval a chtěl, aby byl pověšen, což však von Reinach neudělal, naopak nás všechny po-

13. **Ediční poznámka:** V originále „Mesingen Pigl“; „Bügel“ může znamenat třmen nebo část jezdecké výstroje, význam není zcela jistý.

chválil, že jsme se tak statečně drželi. Rytmistři, kterých byli čtyři, však byli druhého dne pořádně vyplísněni, že vůbec žádný z nich u toho nebyl ani nevyjel;¹⁴ já jsem tak byl za svou škodu odškodněn, neboť mi ten krásný Stuzohr¹⁵ od výstřelu zahynul, a dostal jsem za něj tři koně: dva na můj podíl a nejlepší byl dán mému plukovníkovi, který mi jej také daroval. Ti dva poručíci dostali také každý dva, ostatní byli rozděleni mezi jezdce, protože se tak statečně drželi.

Zůstali jsme pak ve Stade ležet, dokud k nám roku 1632 nepřítáhl pan generál hrabě z Pappenheimu, poté co vyprostil Magdeburk¹⁶ a odňal generálu Banérovi osm kusů. Odtud táhl přímou cestou na Stade; já jsem mu byl vyslán na pět mil vstříc s padesáti jezdci v noci skrz nepřátelský kvartýr a musel jsem mu podat zprávu o všem, kde a jak nepřítel leží a jak silný se odhaduje. Na to se hned rozhodl, že ráno, dá-li Bůh, na nepřítel zaútočí, a za mé přítomnosti ihned nechal napsat rozkaz všem plukům, aby se za svítání dostavily před hlavní kvartýr, což se také stalo. Ihned byl nařízen pochod na nepřátelský hlavní kvartýr, který byl v Horneburgu, tři míle od našeho hlavního kvartýru. Jakmile se však nepřítel dozvěděl o příchodu Pappenheimově, vytáhl ze svých kvartýrů, kolem Stade, kde mu naši jezdci ze Stade způsobili velkou škodu a zajali mnoho jeho lidí, a pochodoval ke Cronenburskému mostu, kde přešel přes Oste a most za sebou strhl. Jakmile Jeho Excelence pan hrabě z Pappenheimu zjistil, že nepřítel přešel přes Oste, změnil směr pochodu a pochodoval přímou cestou na Stade, kde zřídil hlavní kvartýr, a nechal celou armádu rozejít se do kvartýrů přes Göttinger a Altes Land;¹⁷ tam se armáda slušně občerstvila.

14. **Ediční poznámka:** „wackher außgemacht“ = pořádně vyplísnění; rytmistři byli zřejmě pokárání, že se výpadu nezúčastnili. Výklad věty je nejistý (?).

15. **Vysvětlivka:** „Stuzohr“ (Stutzohr) je kůň s kupírovanýma ušima, nebo jméno koně.

16. **Ediční poznámka:** Pappenheim v roce 1632 vyprostil magdeburskou posádku a zajal Banerovy kusy; detaily jsou podány zkráceně.

17. **Ediční poznámka:** V originále „Göttinger vnnd alte landt“; „Göttinger“ je zřejmě zkomolenina, snad Kehdingen (?). Altes Land je území jižně od Labe.

IV. S PAPPENHEIMEM: VEZERA, MAASTRICHT, LÜTZEN (1632)

Gottfried Heinrich hrabě z Pappenheimu, s nímž Fritsch táhl roku 1632 od Stade k Maastrichtu a k Lützenu. Rytna (výřez). Volné dílo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Po čtrnácti dnech jsme ze Stade vytáhli, nechali je neobsazené a vyrazili na Verden; pak před Lemgo, které jsme oblehli a dobyli, odtud na Herford, které jsme rovněž oblehli a dobyli (jsou to pěkná města); odtud jsme se vydali před pevné město Einbeck, znovu je oblehli a dobyli. Odtud jsme táhli do Hesenska, vyhnali Hesenského z Volkmarsenu a Mündenu, dobyli je a obsadili. Poté jsme šli na Trendelburg, na Witzenhausen, pak na Allendorf a Eschwege, což jsou pěkná hesenská města; všechna jsme dobyli. Odtud jsme šli na Eichsfeld a dobyli jsme pevný hrad Rusteberg; u něho byl z našeho pluku střelen poručík jménem Zuckhsbrätl na intimní místo, takže hned padl, ale zase se uzdravil. Potom jsme šli před Heiligenstadt a také před Duderstadt, tato dvě místa jsme oblehli a dobyli a hessenští vojáci byli zařazeni do našich pluků. Poté jsme u Bollu přešli přes Vezeru a spojili se s hrabětem Gronsfel-

dem; hrabě z Pappenheimu se pak ve velkém spěchu vydal s jízdou na Brakel, kde zastihl 14 rot hesenské jízdy, napadl je a zcela zničil, mnoho jich pobil a spolu s mnoha důstojníky zajal 400 mužů. Odtud jsme vytáhli na Höxter.¹ Město jsme ostřelovali z jednoho vrchu, kde se nám jedna půlkarthauna rozjela a sjela z vrchu dolů, takže jsme ji tam museli nechat ležet až do noci. V noci, když jsem u samého města obsadil vedle jednoho kapitána z našeho pluku, jménem Vogelgsang, mlýn, přišel k nám generál Pappenheim a ptal se, co dělají ti ve městě a zda usilovně pracují. Odpověděli jsme, že jsou docela zticha.

Tehdy jsem generála požádal, aby mě nechal s dvěma dobrými chlapy jít k nejbližšímu ravelinu,² který ležel před tou branou, na rozvědku. Tu žádost ode mne ochotně přijal a nechal mě jít. Připlížil jsem se tam v naprostém tichu, jak nejlépe jsem uměl, a když jsem došel k opevnění, zvedl jsem se pomalu, a protože jsem nikoho neslyšel, vystoupil jsem se svými dvěma chlapy pozvolna přes valy nahoru, ale nenašel jsem tam živé duše. Pak jsem šel dál až k městské bráně, kterou jsem našel zavřenou. Hned jsem proto poslal jednoho ze svých dvou vojáků k hraběti s prosbou o 50 mužů k obsazení ravelinu. Ty mi hned poslal, a když jsem je dostal, začal jsem, protože ve městě bylo všechno tiché, sekat do městské brány. Někdo na to zavolal, kdo tam je a co chceme. Odpověděl jsem, že je tu osobně jeho excelence hrabě z Pappenheimu, a pokud neotevřou, bude město ráno za svítání ostřelováno a nikomu nebude dána ani zachována dohoda či milost. Odpověděli mi, že ti, kdo s pánem mluví, jsou jen měšťané a rádi by otevřeli, jen kdyby se jim nic nestalo, neboť nepřítel již přešel přes lodní most a ve městě po něm nezůstal ani človíček. To jsem hned oznámil generálovi, který ve mlýně čekal, co pořídím, a dal jsem mu vědět, jak se věc má a jak to vypadá.

Přišel ke mně hned s radostí, spolu s již zmíněným kapitánem Vogelgsangem a se zbylými vojáky, kteří byli odveleni do mlýna, a ptal se: „Jak je, Dlouhý šelmo?“ (tak mi totiž od onoho času neříkal jinak). Odpověděl jsem, že je dobře: nepřítel je přes lodní most a žádný z jeho lidí už není ve městě, jak mi oznámili měšťané, kterým však nelze důvěřovat. Zeptal se mě tedy, zda se se svými 50 muži odváží vstoupit pod bránu, až měšťané otevrou. Odpověděl jsem, že zcela jistě; nebudou to přece žádní šibalové, i když na mně a mých mužích příliš nezáleží, a že to s Boží pomocí risknu. Jeho excelence pak kapitánovi nařídila, aby mě, kdyby se stalo něco nepříz-

1. **Ediční poznámka:** V originále „Häxter“; míněn Höxter na Vezeře. Tažení Pappenheimovy armády k Maastrichtu a zpět je z léta 1632.

2. **Vysvětlivka:** „Reuellin“ (ravelin) je menší opevnění ve tvaru dvou hradeb před městskou branou nebo hlavním příkopem, chránící bránu a hradbu.

nivého, vysvobodil; sám pak vyšel před ravelin a nařídil celé pěchotě, aby táhla. Já jsem pak zavolal, ať měšťané otevřou, což se hned stalo; otevřeli mi a purkmistr mi odevzdal klíče. Přesto jsem mu nedůvěřoval, purkmistra jsem hned zajal a nechal si ho u sebe a jednoho desátníka s deseti mušketýry jsem poslal městem na lodní most, aby se přesvědčil, zda je to tak, jak mi měšťané tvrdili. Za půl hodiny se desátník vrátil a oznámil mi, že neviděl ani jediného nepřítele a že lodě u lodního mostu jsou od sebe odříznuty a visí podél Vezery. Toho desátníka jsem s touto zprávou poslal před ravelin, kde hrabě s dychtivostí čekal na pěší pluky, které záhy dorazily. Hrabě přišel právě oním ravelinem ke mně pod městskou bránu a ptal se: „Jak se vede, Dlouhý šelmo?“ Odpověděl jsem, že výborně.

Pak již zmíněnému kapitánovi nařídil, aby s jeho lidmi prošel městem až pod vodní bránu, kde měl nepřítel lodní most, a zůstal tam až do dalšího rozkazu a aby nikdo nedovolil plenit žádný dům ani cokoli jiného. Mně nařídil, abych zůstal pod touto branou, dokud neprojde všechna pěchota, a potom že mi dovolí vybrat výkupné od tří nebo čtyř domů jako mou odměnu. To jsem až do rána svědomitě dodržel. Ráno se pak do města přestěhoval hlavní stan; pěchota ale ještě před úsvitem přešla přes lodní most, který byl v největším spěchu znovu spojen a dán do pořádku. Jízda přešla Vezeru nad městem, kde byl dobrý brod. Nepřátelská jízda stála ještě výše u lesa při silnici k Mündenu.³ Náš generál s našimi jezdci proti ní vytáhl, nepřátelské lidi neboli jezdce hned u lesa napadl, zahnal je na útěk a pronásledoval je až těsně k Mündenu. Přivedl zpět 7 standart spolu s mnoha důstojníky a 150 zajatců a podle výpovědi všech jezdců pobil přes 400. Generál se téhož večera se všemi jezdci vrátil.

Odtud jsme opět přešli přes Vezeru, zamířili k Rýnu a naší cestou jsme došli k Mastrichtu, kde jsme se utábořili. Španělé, kteří měli na druhé straně Mázy svůj tábor o 36000 mužích, postavili pěkný lodní most z lehkého dřeva a třetí den poté nám poslali přes řeku 10000 mužů spolu s 10 krásnými kusy děl, z nichž každé mělo 16 až 20 koní, v každém spřežení téže barvy, a to koně nad míru krásné. Druhého dne asi v 9 hodin byl z našeho pluku jeden kapitán jménem Martin Augustin odvelen s 300 muži k dobytí statku, který ležel hned u opevnění Holanďanů. Ten ihned zaútočil a Holanďany, kteří v něm neleželi příliš silně, po drobné šarvátce vyhnal. My jsme s celou armádou stáli před svým táborem na jednom vrchu a přihlíželi té hře. Holanďané mezitím znovu silně vyrazili a našeho kapitána se ztrátou mnoha vojáků z něj vyhnali. Náš generál, hrabě z Pappenheimu, proto poslal kapitánovi na pomoc

3. **Ediční poznámka:** V originále „Mündten“, později „Münden“; míněn Hann. Münden na soutoku Fuldy a Vezery.

1000 mužů, kteří statek hned plnou silou znovu dobyli a pobili vše, co se jim od Holanďanů dostalo do rukou. A protože si náš generál dobře dovedl představit, že vyrazí znovu, aby se pomstili, když statek leží tak blízko jejich opevnění a hned vedle jedné brány, odešel ve spěchu s celou naší armádou dolů a postavil se před jejich pěkné, vysoko vystavěné opevnění do bojového šiku. Španělská děla dal postavit vedle nás. Holanďané však před našima očima vyrazili na koních i pěšky a chtěli naše lidi z onoho statku vyhnat.

Náš generál jim osobně s 5 jezdeckými pluky přispěl na pomoc, zahnal je až k jejich zvedacímu mostu, a od té chvíle i potom jsme museli celý den stát v poli pod nepřátelskými děly, a to kvůli španělským dělům, neboť u nich nebyli koně – ti s nimi pro hrozné střílení, ač jich bylo mnoho zastřeleno, ujeli. Někdy bylo i po 5, 6 a 7 jezdcích střelbou z děl svrženo z koní, stejně jako u pěchoty, a měli jsme tak horký a ostrý den, jaký se kdy v bitvě udál. I když nám bylo spolu se španělskými děly posláno 10000 mužů, zůstali ti na rozkaz našeho generála, který byl sám také na stehně škrábnut mušketovou kulí, stát na vrchu a dívali se na nás, místo aby k nám sestoupili. Stejně tak španělská armáda, která podle svých řečí měla 26000 mužů a ležela klidně na druhé straně Mázy ve svých táborech, nebyla ani jednou vyvedena před tábor. Kdyby se Španělé jen se svou armádou postavili do pole a předstírali, že chtějí něco podniknout, dostali bychom se snad na své straně do holandského tábora, neboť ti už všechna svá zavazadla poslali přes Mázu. Ale nikdo nám nechtěl pomoci, nechali nás viset na kříži, dokud nepřišla milá noc, a pak jsme s velkou ztrátou mnoha statečných lidí a s hanbou odtáhli. Třetí den poté vzdali Španělé ležící v Maastrichtu město Holanďanům před očima dvou armád, protože viděli, že my jsme sice na své straně udělali, co jsme mohli, ale jejich vlastní lidé je vysvobodit nechtějí. My jsme se pak s velkou nelibostí našeho generála druhého dne zvedli a vydali se přímou cestou zpět. Polní maršálek tehdy odtáhl s jízdou k Venlo⁴ a u Ruhrortu⁵ se k nám opět připojil.

Tam jsme pak s celou armádou opět přešli přes Rýn a zamířili k Hildesheimu, který jsme oblehli. Mezitím dostal náš generál zprávu, že vévoda Jiří Lauenburský⁶ stojí před Wolfenbüttlem. Poslal tedy polního zbrojmistra hraběte z Merode s celou jízdou, aby město vyprostil, což se šťastně a dobře podařilo: řečeného vévodu od

4. **Ediční poznámka:** V originále „Fenlo“; míněno Venlo na Máze.

5. **Ediční poznámka:** V originále „Rurorth“; zřejmě Ruhrort na Rýně při ústí Ruhry (dnes část Duisburgu) (?), kde armáda vzápětí přešla Rýn.

6. **Ediční poznámka:** Jde zřejmě o Jiřího Brunšvicko-lüneburského, který v roce 1632 oblehl Wolfenbüttel; Fritsch jej nazývá „von Lauenburg“. Identifikace není zcela jistá (?).

něj odrazil, získal všechna děla i zavazadla a přivedl do tábora před Hildesheimem mnoho vysokých důstojníků a vojáků s dobrou kořistí. Mezitím jsme s obléháním silně pokračovali a když jsme byli ještě sto kroků od příkopu a já jej dvakrát prozkoumal, byl jsem z valu, neboť nepřítel třikrát dokola vypálil salvu, střelen do hlavy, takže mi kulka v hlavě, v kosti nad okem, zůstala vězet, z čehož musím, bohužel, teprve v 28. roce⁷ trpět velké bolesti. Třetí den město vzdali. Já byl v generálově kočáru dovezen do města a skrze Boží milost jsem byl tak vyléčen, že jsem po uplynutí deseti dnů, co jsme do města přišli, zase vyšel ven.

Odtud jsme šli k pevnosti Heldringen, dobyli jsme ji ztečí a pobili všechny kromě velitele. Odtud jsme šli k Sangerhausenu a také jej dobyli a odtud jsme přes Míšeňsko⁸ šli k Weißenfelsu, kde jsme se spojili s vévodou frýdlantským. U Weißenfelsu jsme celý den stáli v bojovém šiku; také švédský král s několika tisíci muži vyšel z Naumburgu a nechal se s našimi jezdci šarvátkovat. Až k večeru jsme my s našimi 10 pluky a s naším generálem z Pappenheimu museli od táhnutí od císařské armády a jít do Halle, císařští ale šli k Lützenu, kde je nepřítel ráno hledal a zaútočil na ně. V té noci kolem 12. hodiny dostal náš generál hrabě z Pappenheimu od vévody frýdlantského rozkaz, aby s lidmi táhl k Lützenu. Protože ale bylo nemožné dostat se s děly v takové černočerné noci kupředu, nařídil mému plukovníkovi z Reinachu,⁹ jako polnímu podmaršálkovi, aby hned za svítání s děly a pěchotou silně následoval. To se také svědomitě stalo, ale pro dálku cesty jsme dorazili až k večeru, kdy nám již našeho milého generála vezli v jeho kočáru mrtvého vstříc.

Jakmile jsme dorazili, šel můj plukovník z Reinachu, s nímž jsem musel jít, k vévodovi frýdlantskému a prosil ho, aby mu dovolil s těmito čerstvými lidmi obsadit bojiště, zvláště když byli všichni ochotní a dychtiví bojovat. Vévoda frýdlantský mu odpověděl: „Pane z Reinachu, my víme něco víc: kurfiřt saský a Lauenburský¹⁰ přicházejí s 16000 muži; ihned odtáhneme, a pán ať zde zůstane stát.“ To se odehrálo hned u větrného mlýna, kde stála naše největší děla; a že má tvořit zadní voj, dokud vše neprojde, kromě Chorvatů, 25 rot, které mají rozkaz zůstat za ním; jen ať prý ne nechá vzadu žádné ze svých děl. To šlo také dost pomalu, takže jsme na bojišti zůstali

7. **Ediční poznámka:** V originále „im 28isten Jahr“, tedy v 28. roce po zranění (1632). Fritsch deník sepsal roku 1660, jak sám uvádí v úvodu.

8. **Ediční poznámka:** „Meissen“ zde označuje Míšeňsko, tedy saské země, nikoli město Míšeň.

9. **Ediční poznámka:** Fritschův plukovník Hans Heinrich von Reinach, pozdější polní zbrojmistr a obránce Breisachu (?). Pappenheim byl u Lützenu 16. listopadu 1632 smrtelně raněn a zemřel následujícího dne.

10. **Ediční poznámka:** Wallenstein měl zřejmě na mysli saského kurfiřta Jana Jiřího a vévodu Františka Albrechta Sasko-Lauenburského; originál mluví neurčitě o „Curfürst von Sachsen und Lauenburg“.

přes tři hodiny, než byla naše děla a všechno odvezeno. Mezitím jsem šel na zvědy a vzal s sebou jednoho důvěryhodného desátníka. Doplazili jsme se po čtyřech k větrnému mlýnu, a protože bylo dost ticho, zvedli jsme se a viděli jsme celé pole, pokud jsme dohlédli (což pro tmou noci nebylo daleko), plné světel, která jsem považoval za doutnáky a poněkud jsem se zarazil. Nakonec jsem sestoupil z pahorku s větrným mlýnem a šel dále, a teprve tehdy jsem spatřil, že jsou to jen lucerničky, které vojáci drželi v rukou a na bojišti s nimi šmejdili nebo prohlíželi mrtvé. Pak jsem šel k našim velkým dělům, kde však nebyl nikdo z našich, nýbrž nepřítel. Odtud jsem se vrátil vedle větrného mlýna zpět a šel jsem ke generálovi, všechno jsem mu oznámil, i že frýdlantská děla stojí hned za větrným mlýnem, a že kdybychom měli jen koně a postroje, mohli bychom je docela snadno odvézt. Můj plukovník, polní maršálek z Reinachu, na to mocně naříkal, že mu vévoda frýdlantský nedovolil táhnout na bojiště.

Když pak byla naše děla, která jsme přivezli z Halle, i všechna zavazadla pryč, vytáhli jsme také asi v 10 hodin v noci a za dne jsme došli do Lipska, kam vévoda o půlnoci přitáhl se svou armádou a kam rovněž dorazil. Leželi jsme tam téhož dne klidně až k večeru, ale hned jsme dostali rozkaz táhnout až na hranice Čech. Táhl jsme tedy celou noc a došli tam, kde jsme si pak asi tři dny odpočinuli, a potom jsme šli dále do zimních kvartýrů v Čechách. Pluk mého plukovníka přišel jednou polovinou do Litoměřic, druhou do Mělníka.

V. ŠVÁBSKO, ALSASKO A PŘEPAD V ALTKIRCHU (1633)

Plenění a vypálení vesnice. Jacques Callot, Le Pillage et incendie d'un village, list 7 cyklu Les Grandes Misères de la guerre (1633). Rijksmuseum, Amsterdam; volné dilo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Z těchto zimních kvartýrů jsme šli do Falce,¹ pak k Řeznu, tam přes ně a do Švábska, dále k Memmingenu, který jsme oblehli a dobyli. Odtud jsme šli ke Kemptenu a po desetidenním obléhání jsme jej dobyli ztečí a všechny v něm pobili. Odtud jsme přešli přes Dunaj k Steinu,² dobyli jej útokem a obsadili, 200 Švédů jsme v něm pobili a zbytek, 200 mužů, se stáhl k Donauwörthu. Odtud jsme šli k Bodamskému jezeru, abychom se spojili s duca de Feria,³ španělským generálem. Když se to stalo, šli jsme k Biberachu, oblehli jej a silně mu dobývali střelbou a vyhazováním ohně, dokud se v něm ležící švédské jednotky, jízda i pěchota, nevzdaly a s dohodou neodtáhly a město jsme neobsadili my. Odtud jsme táhli do Alsaska a zaujali jsme po-

1. **Ediční poznámka:** „Pfalz“ je zde zřejmě Horní Falc (Oberpfalz); zimní kvartýry v Čechách byly z roku 1632/33, tažení do Švábska a k Bodamskému jezeru je z roku 1633.

2. **Ediční poznámka:** V originále „Stain“; místo za Dunajem, odkud se zbytek posádky stáhl k Donauwörthu; ztotožnění nejisté (?).

3. **Ediční poznámka:** V originále „duca de Feroi“, jinde „fercoi“; míněn španělský místodržitel milánský a velitel vévoda z Feria (Gómez Suárez de Figueroa).

stavení u Sulzu,⁴ kde se nepřítel postavil proti nám ve volném poli. Duca de Feria, můj plukovník, generál z Reinachu, a všechno vojsko měli chuť bojovat, ale generál Aldringen nechtěl a mému plukovníkovi, který mu přál štěstí k vítězství, odpověděl, že má svázané ruce a bít se nesmí. Nepřítel proto druhého dne časně ráno vytáhl a odtáhl pryč, a my jsme se také zvedli a zamířili k Čtyřem lesním městům:⁵ Steinu, Laufenburgu, Waldshutu a Säckingenu, ta jsme dobyli a obsadili. Odtud jsme šli k Rheinfeldenu a dobyli jej zteč, kde jsem byl při útoku na žebříku první s 50 muži. Kapitán z Mercyho pluku, který měl tyto lidi vést, byl při náběhu zastřelen, dřív než jsme došli k přistaveným žebříkům.

Proto jsem s těmito muži pokračoval a šťastně jsem se dostal nahoru. Za mnou přišel kapitán Zinckh z pluku mého plukovníka s 300 muži; já jsem se svými 50 muži opět šel první a obsadil jsem na náměstí hřbitov. Nato již zmíněný kapitán se svými lidmi také přišel, ale žádné vojáky nezastihl. Měšťané, kteří vyhlíželi z oken, nám řekli, že velitel se s vojáky stáhl na rýnský most. Kapitán Zinck a já jsme tedy hned zamířili tam, a když jsme došli k městské bráně, našli jsme zvedací most, který se zvedá do města, obložený celou hromadou zapálené slámy. Kdyby byla vzplála, nemohli bychom se dostat na rýnský most, na němž stojí Bauhof, a oni by se tam mohli zavřít a docílit tak dohody o kapitulaci. Onu zapálenou slámu jsme však ihned nechali krátkými zbraněmi či halapartnami shodit do Rýna a se vši zuřivostí jsme na ně vyrazili. Z Bauhofu na nás zahájili palbu, a tak byli tři nebo čtyři vojáci zastřeleni a několik jich bylo zraněno. Násilím jsme se přesto probili dovnitř k nim do Bauhofu. Tu velitel, podplukovník von Anlau,⁶ zavolal na kapitána Zincka: „Ach, bratranče a bratře Zincku, dej mně a mým vojákům milost!“ Zinck mu odpověděl: „Bratranče, ty jsi lotr, sloužíš proti císaři i proti své vlasti,“ a vrazil mu partyzánu⁷ do těla, takže se zřítil k zemi. Pak jsme všechny pobili a nedali jsme milost nikomu jedinému, neboť naši vojáci byli nesmírně rozžhaveni zlostí, protože z nás někteří, když jsme vcházeli na rýnský most, byli zastřeleni a zraněni.

4. **Ediční poznámka:** V originále „Sulz“; ztotožnění nejisté (?), pravděpodobně Sulz (Soultz) v Horním Alsasku, nikoli Sulz am Neckar.

5. **Vysvětlivka:** Čtyři lesní města na Rýně (Rheinfelden, Säckingen, Laufenburg, Waldshut) byla habsburská města na jižním okraji Schwarzwaldy; „Stain“ v originále je nejisté; Säckingen je uveden zvlášť, snad jde o Stein na protějším břehu Rýna naproti Säckingenu (?).

6. **Ediční poznámka:** „Obristl. von Anlau“ (Obristleutnant) v originále; zřejmě podplukovník z alsaského rodu Andlau, velitel nepřátelské posádky v Rheinfeldenu; identifikace nejistá (?).

7. **Vysvětlivka:** „Partison“ (Partisane) je sudlice, štíhlá bodná zbraň na dlouhé žerdi, odznak důstojníků a poddůstojníků pěchoty.

Třetí den poté měl můj generál, který měl v Rheinfeldenu dům, u sebe na hostině plného maršálka Aldringena spolu s dalšími generály a plukovníky i mnoha svými přáteli. Byl tam také jeho pan bratr Hans Badt ze Steinachu,⁸ vrchní fojt v Altkirchu, kterému během stolování přišlo psaní tohoto znění: že z rýnskohraběcího pluku⁹ má brzy ráno přijet do výše zmíněného městečka Altkirch plukovní kvartýrmistr vybrat zbývající kontribuci, protože jeho pluk již odtáhl; totéž mají učinit všechny roty, a jakmile každý vybere své nedoplatky, mají se všichni odebrat do Altkirchu, tam se spojit, městečko vyplnit a zapálit, a pak spěchat za svým plukem. Po tomto psaní mě generál zavolal k sobě a řekl: „Vy se rád použijete do takových věcí. Tady máte důvěryhodného posla, ale musíte mu dát koně, protože teprve přišel a je unaven během. Vezměte třicet nejlepších fourýrských střelců a mého fourýra, který je ve městečku dobře známý, a jedte ještě dnes celou noc, abyste byli ve městečku před rozbřeskem. Až v něm budete, žádní jezdcí vám nic neudělají.“ Vyjel jsem tedy mezi pátou a šestou hodinou ve jménu Božím a jel jsem celou noc, kromě asi jedné hodiny před svítáním, kdy jsme nechali koně nakrmit, protože byli silnou jízdou poněkud unaveni a abychom, kdyby na nás narazil nějaký oddíl, mohli tím lépe bojovat, nebo v případě přesily tím lépe uniknout. Pak jsme zase pokračovali. Posel nás vedl stranou, abychom nevjeli do žádné vsi a nebyli prozrazeni, ale když se rozednilo, vedl nás zpět na správnou cestu.

Jeli jsme pak vsí, která patřila panu z Rabensteinu, jenž byl mezi námi kapitánem, a já poslal posla napřed do vsi, zda tam nejsou nějakí jezdcí nebo zda o nich lidé něco neslyšeli. Ti mi dali vzkázat, že včera navečer přijel do Altkirchu oddíl jezdců. To se mi sice nelíbilo, ale tak či onak jsem šel dál a vsí prošel. Když posel lidem řekl, že jsme císařští, rozběhli se pod vrata domů a volali: „Bůh všemohoucí vám dej štěstí a požehnání,“ a žehnali se křížem.

Za půl hodiny jsem dojel k lesíku, kde jsem nechal své lidi stát, a s poslem jsem jel až na jeho konec. Tam hned následoval další malý lesík, z něhož vyšli dva měšťané; když nás spatřili, protože posel jel na koni, nepoznali ho hned a vrátili se zpět do lesa. Řekl jsem proto poslovi, ať za nimi statečně vyjede a zavolá na ně, což učinil, a přivedl je ke mně. Ti mi oznámili, že včera večer přijel do městečka oddíl třiceti a několika jezdců a že tam mají přijet i oddíly ze všech rot, jakmile na venkově vyberou své nedoplatky. S těmito měšťany jsem se vrátil ke svým lidem a poradil jsem se s naším poboční-

8. **Ediční poznámka:** Jméno „hannß Badt von Steinnach“ ponecháno v podobě originálu; přesná identifikace (rod Bad ze Steinachu v Sundgau?) je nejistá.

9. **Ediční poznámka:** Rýnský hrabě (Rheingraf) je zde patrně Otto Ludwig ze Salm-Kyrburgu, velitel švédských a spojeneckých oddílů v Alsasku (?).

kem a se sluhou svého generála, kteří jeli s námi jen pro zábavu. Ti mi ponechali, ať se vším naložím, protože nemají co velet, a řekli, že se podřídí všemu, co poručím jim i fourýrským střelcům, neboť odpovědnost nesu já. Hned jsem se tedy rozhodl a s oddílem jsem šel oběma lesy do úvozu nedaleko městečka. Tam jsem nechal 15 fourýrských střelců sesednout z koní a vzít muškety, a protože mi oba měšťané řekli, že někteří jezdci z toho oddílu, když odcházeli, pili v předměstí před hostincem, poslal jsem pobočníka a sluhu, aby šli před mnou z úvozu až k předměstí, kam jsme se nepozorovaně dostali, a rozkázal jsem jim, aby ihned zamířili k hostinci. Já sám jsem s 15 muži zamířil k bráně, která mi byla hned otevřena, protože posel předtím zašel k vrátnému, a spěšně jsem pokračoval k zámku.

Zatím moji lidé podle výpovědi měšťanů zastihli jezdce ještě před hostincem, několik jich zastřelili a pronásledovali. Já jsem mezitím došel k zámecké bráně a našel ji zavřenou. Přistoupil jsem až k ní a stiskl západku malých dvířek vyříznutých ve velké bráně, která se ihned otevřela. Poručil jsem svým lidem, aby se měli dobře na pozoru, dávali pozor na zbraně a pilně mě následovali. Pak jsem šel zámeckým nádvořím a po schodišti, které mě vedlo přímo nahoru před světnici, kde u stolu seděl rýnskohrabčí plukovní kvartýrmistr s několika jezdci a počítal peníze. Otevřel jsem dveře a zeptal se, zda chtějí milost. Nikdo z nich neodpověděl, byli dost vyčerpáni. Plukovní kvartýrmistr, který měl mimořádně pěkný červený kabát lemovaný stříbrem, vstal od stolu a vyrazil proti mně s taseným kordem, ale já jsem ho pistolí, kterou jsem držel v ruce, střelil do prsou, takže se hned převrátil. Moji fourýrstí střelci také zastřelili dva jezdce, ostatní vyklouzli dveřmi ven, a běželo se k penězům ležícím na stole. Jezdci se však opět ukryli v zámku, a také někteří byli ve městě venku, ale všichni byli nalezeni; tak se tři z nich uchýlili na věž v zámku, vystavěnou ze samých kvádrů.¹⁰ Byl mezi nimi rytmistr Mütternacht,¹¹ který byl tehdy jen dobrovolníkem či sluhou u rýnského hraběte, ale později se stal rytmistrem v naší armádě. V roce 1648, když jsem byl velitelem v Ambergu, ležel u mě vedle rytmistra Neustaina, a já jsem v přítomnosti těchto dvou rytmistů a několika svých důstojníků tento případ vyprávěl u stolu.

Zmíněný rytmistr se začal smát, a když jsem se ho zeptal, proč se směje, zda si snad myslí, že to tak nebylo, odpověděl mi, že moje vyprávění dobře může věřit, protože u stolu byl sám, když počítali peníze, a viděl také, jak jsem kvartýrmistra zastřelil;

10. **Ediční poznámka:** V originále „quatterstuckhen“, zřejmě čtení za „Quaderstücken“, tedy z kvádrů (kamenných bloků).

11. **Ediční poznámka:** Jméno „Mütternacht“ ponecháno podle originálu (snad Mitternacht?). Fritsch zde předbíhá o 15 let: v Ambergu byl velitelem až roku 1648.

on se prý jen rozhlížel, kudy by ven ze dveří, a tak se spolu s dalšími dvěma uchýlil na vysokou věž, kde jsem mu sám slíbil milost. Musel se proto smát, že jsem ho už neznal.

Když byli tedy všichni jezdci, kromě deseti, kteří pili v předměstí a byli mými fourýrskými střelci na koních zahánáni nebo zčásti postříleni, zajati, a bylo jich dohromady ještě 26, nechal jsem je posadit pohromadě na dobře strážené místo. Zatím přišel vrátný od druhé brány a oznámil mi, že venku stojí třicet a několik jezdců s kornetem a trubačem a žádají vstup do města. Poručil jsem vrátnému, aby jim řekl, že brána je zatarasena hnojem a že ji tak brzy nelze otevřít, ať jedou jen k druhé bráně, ta že je vždy otevřená. Mezitím jsem vzal své lidi, spěšně se postavil pod bránu, dva fourýrské střelce dal do vrátnice s rozkazem, aby také stříleli mezi přijíždějící jezdce, jakmile já vystřelím, a vrátnému jsem poručil, aby jezdcům bránu otevřel, jakmile přijedou, a až budou celí uvnitř, aby ji za nimi zase zavřel, což také pilně vykonal. Já jsem s lidmi zůstal u vnitřní brány, která byla od té nejzazší dost daleko, a nechal ji zavřenou, dokud jezdci nepřijeli. Trubač statečně troubil a mezitím volali, ať se otevře. Otevřel jsem tedy malá dvířka vyříznutá ve velké bráně a zeptal se jich, zda chtějí milost. Sáhli po pistolích, ale já jsem hned z brány vystřelil z pistole na kornetu a zasáhl ho tak, že ihned spadl z koně. Moji dva fourýrští střelci také podle rozkazu vystřelili z vrátnice mezi ty jezdce, a když chtěli obrátit koně a jet zpět, viděli, že se vnější brána za nimi zavřela. Zavolał jsem ještě jednou, zda chtějí milost, a oni s velkým strachem odpověděli, že ano. Poručil jsem jim tedy, aby ihned vystřelili své pistole, sesedli z koní a složili zbraně na jednu hromadu. Teprve když se to stalo, otevřel jsem bránu a s 13 fourýrskými střelci, kromě dvou, kteří byli, jak řečeno, ve vrátnici, jsem k nim vyšel a hned je zajal; kromě kornetu jich bylo ještě 34. Odvedl jsem je k ostatním do vazby.

Za půl hodiny se vrátili také pobočník a sluha Reuttner s fourýrskými střelci na koních a přivedli 3 zajaté jezdce, z čehož jsem měl radost, že jsem svůj nevelký oddíl zase pohromadě. S pobočníkem a sluhou jsem šel k svým zajatcům a ukázal jim je, vyprávěl jsem jim, jak jsem si počínal a jak se mi šťastně dařilo. Během tohoto rozhovoru přišel vrátný od druhé brány a oznámil mi, že před bránou je zase oddíl 15 jezdců. Poručil jsem mu znovu jako předtím, ať je pošle k druhé bráně a řekne jim, že tato brána je zatarasena, a také druhému vrátnému jsem přikázal, aby jezdce, kteří teď přijedou, nechal jen vejít. Fourýrské střelce, kteří teprve přijeli, jsem rychle nechal vsednout na koně a s plným počtem lidí jsem spěšně běžel k bráně. Tam jsem u vnitřní brány, kterou jsem předtím kvůli nepočetnosti svých lidí držel zavřenou a otevřenou nechal jen malá dvířka, nyní, když jsem měl pohromadě celé mužstvo, nechal otevřenou velkou bránu a nepřátelský oddíl tam očekával. Když ti vešli vnější branou a vrátný ji za

nimi zavřel, jako to bylo u prvního oddílu, hned jsem na ně zavola, zda chtějí milost. Neodpověděli hned, ale rozhlíželi se, a když viděli, že nemohou zpět, prosili o milost, kterou jsem jim udělil. Museli však ihned sesednout z koní; hned jsem je nechal odvést k ostatním zajatcům a koně do zámku. Tak jsem získal i s koněm zastřeleného kornetu 79 koní a 77 zajatců.

Po tomto průběhu jsem o věci podal zprávu svému plukovníkovi, jenž byl generálním polním zbrojmistrem, a přišlo ke mně do města přes 15 šlechticů; město nás nakrmilo, ale nemělo co pít. Poslal jsem tedy ihned ke dvěma luterským šlechticům, poskytl jsem své kořistní koně, protože ve městě žádní nebyli, a nechal jsem přivážet obilí i vína dost. Po osm dní jsem pak stále udržoval dlouhý stůl se šlechtici s jídlem a pitím. Když jsem se doslechl, že Uriel,¹² který nepříteli se svými lidmi, které k sobě v zemi přibral, působil značné škody, leží před pevným zámkem, v němž byl francouzský poručík, odebral jsem se také tam a nechal jsem jen 2 vojáky na ochranné stráž.¹³ Měšťané zatarasili jednu bránu hnojem a druhou silně hlídali. Když jsem tam dorazil, poslal jsem k zmíněnému Urielovi a dal mu o tom vědět; velice se ze mne zaradoval a doufali jsme, že zámek brzy dobudeme. Vzal jsem s sebou jednoho trubače z mých zajatců a poslal jsem ho nahoru na zámek vyzvat jej k vydání. Velitel ho nechal vytáhnout v koši na provaze, opil ho do němoty, pověsil mu na krk dvojité dukát a spustil ho zase dolů s vzkazem, že kdyby mu do tří dnů nepřišla pomoc, vzdá se. Naše radost však v tu noc skončila: hned vedle městečka, kde jsem byl ubytován, vypukl velký křik, který jsme všichni slyšeli, a strašlivý poplach, a velitel také na zámku zapálil oheň.

Uriel, který ležel na hoře, kdežto já dole na tržišti, s rolníky odtáhl, a protože jsem neznal jinou cestu než do Altkirchu, poslal jsem jednoho udatného chlapa ze svých lidí na průzkum do nejbližší vsi. Brzy se vrátil a přinesl zprávu, že tam jsou kvartýrmistři z 5 císařských jízdních pluků a že připravují ubytování. Zaradoval jsem se, a tu noc jsem zůstal ještě v městečku. Ráno jsem se se svými lidmi, protože Uriel s rolníky a se čtyřmi děly, které měl u sebe, již předešlého večera odtáhl, vydal také zpět do Altkirchu, kde jsem našel odpověď od generálního polního zbrojmistra, že se mám vrátit k armádě a k pluku.

Ačkoli by mi purkmistr a rada rádi dali nějaký obnos peněz jako odměnu za to, že jsem je zachránil před požárem (neboť kdyby bylo přišlo všechno mužstvo, z každé

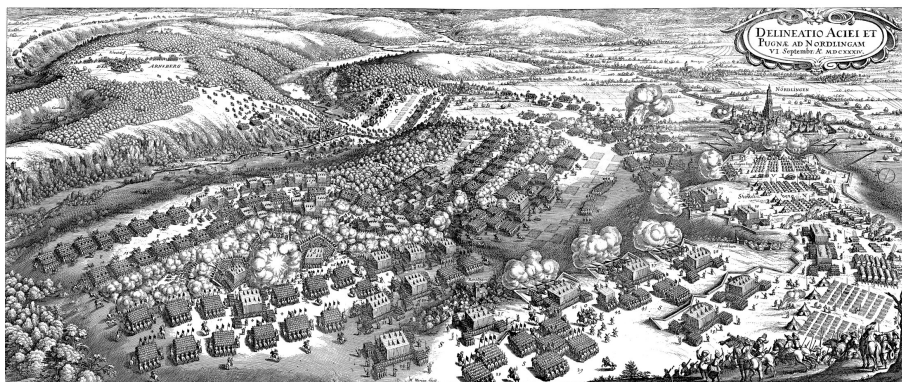
12. **Ediční poznámka:** „Uriel“ (Uriel) nelze s jistotou ztotožnit (?); podle kontextu šlo o velitele sebraných venkovských oddílů proti Švédům a Francouzům v Sundgau.

13. **Vysvětlivka:** „Saluaquardi“ (salva guardia) je ochranná stráž, kterou velitel přidělil místu, aby je chránil před plundrováním.

roty jedno, byli by město zapálili, což zajatci přiznali), neměli právě po ruce hotové peníze, a vydali mi proto pod pečeti obce písemný závazek, že mi do roka složí sto dukátů do Štrasburku nebo kam budu žádat. Se zajatci jsem se tedy šťastně a ke spokojenosti generála vrátil k pluku, poté co jsem několika šlechticům dal po koni a každému fourýrskému střelci také jednoho. Potom jsme táhli k Breisachu a tam přes Rýn, několik dní jsme leželi klidně u Freiburgu, ale protože už byla pozdní část roku, přešli jsme přes Schwarzwald a dále přes Dunaj do Bavorska do zimních kvartýrů. Také španělský vévoda z Feria¹⁴ zemřel tu zimu. Já jsem měl svůj kvartýr s osobní rotou v Dingolfingu.

14. **Ediční poznámka:** „Duca di Fercoi“ je španělský místodržitel milánský vévoda z Feria (Gómez Suárez de Figueroa), zemřel v lednu 1634 v Mnichově.

VI. ŘEZNO, NÖRDLINGEN A LOTRINSKO (1634–1635)

Bitva u Nördlingenu 6. září 1634. Rytina Matthäuse Meriana z díla Theatrum Europaeum. Volné dílo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Na jaře jsme s celou armádou vytáhli s komandovanými oddíly před Straubing, přičemž od každého pluku bylo komandováno 300 mužů s kapitánem, praporečnickem a poručíkem. To postihlo i mne, a jelikož jsem byl praporečnickem plukovníkovým a tedy v podstatě kapitánem-poručíkem a praporečníci našeho pluku předcházeli poručíky, byl jsem komandován jako kapitán. Straubing jsme formálně oblehli a po 7 dnech dobyli dohodou o kapitulaci. Plukovník Vorhauer¹ vytáhl s 800 muži, ale protože mezi nimi bylo 300 mužů původně císařských, přešli ihned s ostatními na naši stranu a nechali se přijmout do služby. Poté vtáhli do města Aldringen, Reinach a Jan z Werthu. Potom, když skončily zimní kvartýry, vytáhli jsme se dvěma armádami před Řezno a formálně je oblehli. Byly tam tvrdé boje a po většinu času špatné deštivé počasí, nakonec však bylo římskému králi předáno dohodou plukovníkem Coyou² dne 12. června. Poté co bylo Řezno obsazeno, vytáhli jsme na Donauwörth, oblehli jej a dobyli, pak jsme šli na Gundelfingen a také ta místa jsme dobyli a obsadili. Odtud jsme táhli přímo na Nördlingen, oblehli jsme je, a vévoda Bernard se

1. **Ediční poznámka:** „Vorhauer“ ponecháno podle originálu; šlo o velitele švédské posádky ve Straubingu, identifikace nejistá (?). Jarní tažení před Straubing a Řezno spadá do roku 1634.

2. **Ediční poznámka:** „Obrist Coya“ je nejspíše švédský velitel Řezna Lars Kagg (?). Řezno se císařské a bavorské armádě vzdalo 26. července 1634, nikoli 12. června, jak uvádí Fritsch.

tehdy ubytoval nedaleko od nás, na vysoké hoře asi hodinu cesty vzdálené, takže mu bylo dobře vidět do našeho tábora. Město jsme drželi v obležení tak či onak, až nakonec dorazili Španělé s kardinálem-infantem a několika tisíci mužů. Tehdy nepřítel jednoho večera zaútočil s několika tisíci koní na náš odkomandovaný oddíl dragounů, kteří stáli za řekou a drželi stráž, a zahnal je přes vodu zpět. Přitom byl ve vodě zastřelen podplukovník Gans.³

Naši jezdci pak přispěchali s celou mocí a pronásledovali nepřítele, který zřejmě chtěl dostat do města ještě víc lidu, zase přes vodu zpět; padlo tam mnoho nepřátelských důstojníků, také kníže Altenprandini.⁴ Poté jsme dostali zprávu, že nás nepřítel, který obdržel posilu, hodlá druhý den ráno brzy napadnout. Hrabě Götz, který měl na naší straně velení a toho rána prostřílel průlom a nechal nás marně útočit, proto dostal rozkaz, aby se hned po setmění stáhl s vojskem a se čtyřmi půlkarthaunami.⁵ Já jsem byl s 100 muži z přibližovacích příkopů přikázán ke čtyřem půlkarthaunám, abych tam zůstal, dokud nebudou kusy odvezeny odtud do tábora. Nahoru jsem se nedostal dřív než v 10 nebo 11 hodin, a sotva jsem si trochu pojedl a domníval se, že zůstanu až do rána, přišel major s tím, že pan kapitán bude znovu přikázán s 300 muži a že na něj vpředu u praporu už čeká generální pobočník, který ho má vést. Šel jsem tedy se svou partyzánou k praporu, a jakmile se lidé sešli, vedl mě generální pobočník před tábor do šance, v níž stálo 11 kusů. Když ráno nastalo, statečně jsem z kusů střílel na nepřátelské levé křídlo, na které jsem zpočátku mohl velmi dobře dosáhnout. A protože konstáblí stříleli velmi dobře, takže rány dopadaly doprostřed oddílů, aniž se zvedl prach, poslal římský král, který stál nedaleko od mé šance, mého plukovníka, tedy polního zbrojmistra, u něhož ještě stály hlavní kusy, ke mně a nechal mi vzkázat, abych přece nechal střílet lépe, protože není vidět žádný prach. Odpověděl jsem: „Když je vidět mnoho prachu, jde to mimo jezdce a oddíly.“ Generál tedy odjel zpátky k římskému králi a oznámil, co jsem odpověděl.

Generál de Werth pak spolu s Chorvaty několikrát napadl ony oddíly nedaleko nad jedním kostelíkem, ale pokaždé byl zahánán zpět. Když však za kostelíkem stálo několik pluků našich německých jezdců a v kostelíku byl náš plukovní kapitán von Angellach, přikázaný tam s 200 muži, vzal pan generál de Werth onoho kapitána ze hřbitova, zamíchal ho mezi jezdecké pluky a s těmi jezdci a Chorvaty vyrazil celou mocí

3. **Ediční poznámka:** „Obristl. Gannß“ — podplukovník Gans (?). Totožnost nejistá.

4. **Ediční poznámka:** „Fürst Altenprandini“ — pravděpodobně člen římského knížecího rodu Aldebrandini (?); ztotožnění nejisté.

5. **Vysvětlivka:** „Cordaunen“ (karthauny) jsou těžká obléhací děla; „půlkarthauna“ je menší ráže téhož typu.

na nepřátelské jezdcy. A protože nepřátelé měli mezi sebou rozdělené i mušketýry, byli tito, jichž bylo asi 300, takřka v okamžiku pobiti. Jan z Werthu se hned vypravil dál a zaútočil na pěchotu, která také dlouho nevydržela, neboť když viděla, že jejich jezdcy utekli, chtěla také uprchnout, ale málokdo z ní vyvázl. Stejně nijak jinak to nedopadlo ani na našem levém křídle, kde stáli Španělé, a tak byla bitva vyhrána v průběhu 6 hodin. Na nepřátelské straně zůstalo na bojišti ležet 12000 mrtvých, zatímco na naší straně nepadlo víc než 1200 mužů. Sotva bitva skončila, hned jsme se opět přesunuli před Nördlingen, které se však druhý den vzdalo a bylo námi obsazeno. Odtud jsme táhli ke Štrasburku a dále do Durlachu, dobyli jsme jej a několik dní v něm zůstali ležet. Mezitím Jan z Werthu zaútočil na rýnského hraběte,⁶ rozpráší ho, zahnal do útěku a do Kinzigu,⁷ takže s velkým nebezpečím přeplaval se svým koněm. Z Durlachu jsme táhli na württemberskou zemi, kde jsme dostali dobré zimní kvartýry, a pluk mého plukovníka byl uložen v Herrenbergu a v tamějších okrocích.

Po skončení tohoto kvartýru jsme se zase vrátili do Alsaska, přešli jsme u Breisachu⁸ a Colmarčanům a Schlettstadtčanům jsme zničili a zpustošili úrodu na polích, také jsme oblehli město Reichenweier⁹ a dobyli je ztečí. Tehdy jsem generálnímu polnímu zbrojmistrovi von Reinachovi, který byl v Breisachu, poslal několik sudů vína, neboť na tom místě roste nejlepší víno v celém Alsasku. Poté jsme šli kolem Thannu,¹⁰ přes St. Marthinsthal¹¹ a do Lotrinska, dobyli jsme a obsadili Ramervillers a odtud jsme táhli na Remiremont, také je dobyli a byl tam zřízen hlavní kvartýr. Leželi jsme tam dlouho v klidu a opevnili se. Pan generál de Werth tehdy zašel za francouzský tábor, napadl 2 pluky jízdy, které měly doprovodit do tábora kupce s nákladem, a úplně je porazil; získal také kořist v hodnotě asi 20000 zlatých. Potom přitáhl generál Gallas s impozantní armádou, ale zůstali jsme bez výsledku nečinně ležet až do podzimu, až silně a tvrdě zamrzlo, a zahynulo mnoho tisíc vojáků a koní. Když jsme už hladu nemohli stát, vytáhli jsme znovu z Lotrinska ven, přes dolní Falc do Trevírska k Mosele do zimního kvartýru. Ze 117 vozů, které jsme se svým plu-

6. **Ediční poznámka:** „Reingraf“ — rýnský hrabě Otto Ludwig ze Salm-Kyrburgu, švédský generál.

7. **Ediční poznámka:** v originále „Küzing“; míněna řeka Kinzig.

8. **Ediční poznámka:** v originále „Preysach“ = Breisach (am Rhein). Totéž platí dále; „Colmern vnd Schleckhstettern“ = obyvatelé Colmaru a Schlettstadtu (Sélestat).

9. **Ediční poznámka:** v originále „Reichenweyher“ = Reichenweier, dnes Riquewihr v Alsasku.

10. **Ediční poznámka:** v originále „Dan“ = Thann v Horním Alsasku.

11. **Ediční poznámka:** „St. Marthinsthall“ — nejisté ztotožnění (?), snad zkomolené údolí Saint-Amarin (Thur) nad Thannem, kudy vede cesta přes Vogézy do Lotrinska, nebo jiné vogézské údolí; ponecháno podle originálu.

kem přivezli do Lotrinska, jsme do kvartýru přivezli jen jedenáct. Tam jsme pak měli velmi dobré kvartýry a v té zimě se hrabě Götz stal naším polním maršálkem.

VII. LAHNSTEIN, KOBLENZ A VESTFÁLSKO (1636)

Na jaře jsme se svým plukem vyrazili a měli jsme táhnout před Horní a Dolní Lahnstein¹ a ona dvě místa dobýt samotným plukem. První noc jsme Dolní Lahnstein, protože to bylo jen otevřené městečko, snadno dobyli; vojáci, kteří v něm byli, se po poplachu stáhli na hřbitov, který je obklopen impozantní zdí a leží v rohu, kde se Lahn vlévá do Rýna, na místě tak půvabném, jaké jsem za svého života neviděl. Také v té noci dorazil ke hřbitovu poručík s lodí, 50 mužů a proviantem, a když zjistil, že dvůr u brány, z něhož vedl na jedné straně podél Lahnu přístup ke hřbitovu, je obsazen námi, odebral se také na hřbitov, k svému velkému neštěstí. Bránili se tam houževnatě jak ze zdi, tak z kostela, kde měli na všech 40 místech srubové domky,² a také z věží. K večeru připadlo střídání na faře na mě. Hned jsem začal razit podkop v lisovně, která stála těsně u hřbitovní zdi, a když se trochu setmělo, nechal jsem k jedné bráně, která vedla vedle fary na hřbitov, nanosit slámu a dřevo; při tom byl zastřelen náš major. Pak jsem to nechal zapálit a tu bránu vypálit. Ráno jsem poslal na hřbitov bubeníka, aby vyzval kostel ke vzdání a vzkázal jim, že už jsem zhotovil podkop až pod věž, který lze každou hodinu vyhodit do povětří, a že tedy ať velitel ušetří krásný kostel i své lidi; kdyby tomu nechtěl věřit, ať vyjde na čestné slovo ven a podkop prohlédne; ten však nebyl delší než 3 sáhy.

Zmíněný velitel byl Francouz a neuměl ani slovo německy a já jsem neuměl francouzsky. Byl to sice jen seržant, ale statečný chlap, měl u sebe 50 Francouzů, a spolu s vůdcem, kterého německý poručík, jenž se uchýlil na hřbitov, vyslal jejich jménem, aby podkop prohlédli a pak vyjednali dohodu, vyšel ven. Když jsem zjistil, že seržant neumí německy, poslal jsem pro svého kamaráda, kapitána Walise, který byl v městečku nejbližší, v němž byl ubytován náš pluk, aby ke mně přišel na jídlo; to se hned stalo. Jakmile přišel, ukázal jsem těm dvěma podkop, na jehož konci jsem před sebou zavěsil černý plášť. Když ho seržant a vůdce prohlíželi, nenechal jsem je jít dál k plášti, kam jsem postavil hlídku s taseným kordem, a vůbec nechtěl, aby se k němu přiblížili, neboť podkop nebyl delší a bylo by práce na 6 nebo 7 dní, než bychom se dostali pod věž. Pak jsem ty dva spolu se svým kamarádem odvedl do farní jizby

1. **Ediční poznámka:** v originále „Ober vnnd Vnderlandstein“ = Oberlahnstein a Niederlahnstein, „Lohn“ = Lahn; místa leží u soutoku Lahnu s Rýnem nedaleko Koblenze.

2. **Vysvětlivka:** „Plockheußl“ (Blockhäuser) jsou malé srubové nebo palisádové obranné stavby.

a nechal připravit jídlo. Po celou dobu o podkopu pochybovali a doufali, že budou z Koblenze, který leží jen 3 malé míle níže, vyproštěni; nakonec se ale, když byli podnapilí, se mnou dohodli, že ráno mezi 9. a 10. hodinou vytáhnou. To jsem nechtěl připustit, nýbrž jsem chtěl, aby vytáhli ještě týž večer, což by pro ně bylo největším štěstím, ale trvali na svém. Poslal jsem to tedy svému podplukovníkovi, neboť náš plukovník ještě nebyl u pluku, a dal mu to na vědomí; ten sám přišel ke mně na faru a dohodu schválil, a já jsem hned přikázal 50 mužů na hřbitov dovnitř, důstojníci však šli zase do kostela.

Ráno brzy přijel náš generálmajor Schneder³ od našeho nového generálního polního maršálka hraběte Götze, kterému můj podplukovník oznámil, že jsem, protože jsem včera držel postavení, uzavřel dohodu, jak je psáno, a že lidé brzy vytáhnou. Řekl, že se jim dohoda dodržet nebude, musí všichni zemřít. Vytáhli jsme tedy s plukem ven na krásné pole a louky a byli jsme postaveni v šiku před hřbitovem. Když tato posádka vyšla, musili se Němci postavit po pravé a Francouzi po levé ruce a složit zbraně. Francouzský seržant tehdy zvolal, že je to proti dohodě. Generálmajor Schneder rozkázal, aby byl seržant oběšen, ale protože náš plukovní profous neměl žádného kata, měl ho oběsit sám; ten však přemluvil svého hostitele a dal mu tolar, a ten tu dovednost řádně vykonal. Pak měl být oběšen německý poručík, my jsme však vyprosili, aby byl zastřelen z arkebuz, a jeho německé vojáky jsme vyprosili úplně, a on nám je daroval, abychom je zařadili do pluku. 50 Francouzů jsme měli pobít, proti čemuž jsme však protestovali s tím, že kdybychom, jak se nedá než očekávat, přitáhli před Koblenz a někdo z našeho pluku byl, jak se při obléhání snadno stane, zajat, oběsili by i jeho; že jsou tu přece 3 roty jezdců, které to mohou vykonat. Tím se věc rozhodla a jezdci je museli pobít.

Poté jsme se vrátili do svého kvartýru, a protože jsme každou hodinu očekávali našeho plukovníka von Reinacha, bratra mého někdejšího generála, bylo mu ponecháno volné ubytování, do něhož se přestěhoval pan generálmajor. Druhého dne jsme udělali most přes Lahn a náš plukovník toho dne poprvé přišel k pluku. Dalšího dne objeli generálmajor a můj plukovník s 30 koňmi město Oberlahnstein a rekognoskovali, kde by se nejlépe mohl udělat začátek přibližovacích prací. Nejstarší kapitán pluku, von Hagenbach, se svým praporečnickem a poručíkem a 300 muži tam pak za noci sestoupil a z rozkazu generálmajora musel začít vést přibližovací

3. **Ediční poznámka:** v originále „Schneder“, o něco dále „Schnetter“; podle všeho jde o tutéž osobu (?). Podoba jména se v originále liší, ponechána obě.

práce od městského příkopu,⁴ což se u naší armády dosud nikdy nestalo. Generál-major Schnetter byl přitom střelen skrz rameno, a nepřítel se téže noci po žebřících tajně vyšplhal ze svého městského příkopu, který byl docela suchý, ale dosti hluboký, kapitána střelil skrz stehno a odvedl jej s sebou jako zajatce. Další den k večeru byli přikázáni k výměně dva naši kapitáni a kapitán Vogelgsang byl s 100 muži přikázán do vinic poblíž příkopu na dostřel mušket, aby byl v pohotovosti mě vystřídat, já jsem ale šel do příkopu, kam se mnou šel můj plukovník spolu s jedním inženýrem. Ten předchozí noc vyměřil tak pěkně, že jsme museli začít vést přibližovací práce od městského příkopu směrem ven; také určil, abych tu noc zhotovil redutu, což jsem také udělal. Fašiny však položil sám, ale redutu založil tak velkou, že by se v ní bylo vešlo dobrých 200 mužů. Řekl jsem mu: „Ta reduta je velká, bude z toho šance.“

On odpověděl, že je to tak nařízeno, a vojákům uložil, aby začali kopat příkop, ale uvnitř. Řekl jsem: „To jsem za celý svůj život neviděl.“ Odpověděl: „Vidím to teď.“ Rozzlobil jsem se a řekl mu: „Jste blázen. Kdyby nepřítel udělal na mě výpad, musel bych tu stát dole v hloubce a on by přišel ke mně po rovné zemi. Kde se mám držet v tomto velkém díle, které je zcela nízké a není víc než 50 nebo 60 kroků od příkopu? Dalo by se střílet dovnitř ze zdi, o mnoha věžích ani nemluvě, takže se přes den nesmí nikdo uvnitř ukázat. K čemu je mi takové dílo?“ Odpověděl, že to jinak nedělá, že vytyčil možná víc než já udělal. Řekl jsem: „To není pravda. Jsi horší než Bernheutter,⁵ tak pomoz dokončit a zůstaň; zítra budeme sedět nebo stát spolu v této pěkné redutě, ale ty tu určitě dlouho nezůstaneš.“ Šel tedy k mému plukovníkovi, který byl trochu stranou a nechal nás se hádat, a postěžoval si na mě. Můj plukovník mě tedy povolal stranou a zeptal se, jestli nechávám pracovat; odpověděl jsem, že ne, neboť je to stejně všechno nadarmo. Pak mi plukovník přikázal, abych položil fašiny a udělal dílo i příkop podle svého mínění, že inženýra, který se strašně žaluje na pána, že ho nazval Bernheutterem, odvede na tak dlouho stranou, dokud pán nezačne s příkopem zvenčí. Šli tedy za druhým kapitánem, který byl v pohotovosti.

Mezitím jsem s prací statečně pokračoval, a při ní byl můj poručík střelen do břicha, takže upadl na zem, a nechal se odnést k ohni, kde stál zmíněný kapitán v pohotovosti. Já jsem za ním poslal von Flaxlandta, který byl mým sluhou, aby se podíval, jak je vlastně střelen, neboť kdybych byl zasažen do břicha, bylo by se mnou konec; ať tedy dobře pozoruje, kam byl zasažen. Když se sluha vrátil, přišel i můj

4. **Vysvětlivka:** „abrosirn / abruschirn“ = vést přibližovací práce (approchen), tj. prokopávat příkopy k opevnění; autor zde zdůrazňuje, že se začíná od městského příkopu směrem ven, tedy opačně, než bylo obvyklé.

5. **Vysvětlivka:** „Bernheutter“ (Bärenhäuter) = povaleč, lenoch, zbabělec; hanlivé oslovení.

plukovník s inženýrem ke mně a viděl mou práci, kterou plukovník pochválil a řekl: „Takto se pán může bránit a hájit celý přibližovací příkop, dokud ho pan kapitán Vogelgsang nevystřídá.“ Inženýr ji ani nepochválil, ani nezhanil, nýbrž mi dával samá dobrá slova. Kromě toho se můj plukovník zmínil o mém poručíkovi, že má strašnou ránu, a to přímo do břicha; je celý modrý a tam, kam kulka zasáhla, je to místo celé černé jako bubnová blána, je tedy „pevný“⁶ a má ďábelské umění, ale trpí strašnými bolestmi. Můj plukovník a inženýr se se mnou rozloučili a odjeli do kvartýru, já jsem však svou redutu dokončil ještě před svítáním, a k večeru, jakmile se setmělo, jsme byli vystřídáni, a z mé strany nebyli postřeleni více než 2 vojáci. Sedmého dne poté začali vyjednávat, načež mě a kapitána Vogelgsanga⁷ generálmajor poslal dovnitř. Požadovali volný odchod se vším všudy, s rozvinutými prapory a za zvuku bubnů a trubek. Toto jejich rozhodnutí jsme poslali ven generálovi a zároveň jsme mu ústně vzkázali, že 4 statečné rotý se jen stěží dají od jejich záměru odvrátit.

Na to nám poslal rozkaz, abychom uzavřeli dohodu, jak nejlépe dovedeme. Protože nechtěli jinak, a my jsme také nevěděli (jak nám to teprve potom ukázali), že mají tak málo proviantu, uzavřeli jsme dohodu tak, že odtáhnou bez bubnování, se svinutými čili sklopenými praporky. Dohodu jsme sepsali a poslali generálmajorovi k podpisu, neboť oni mu nedůvěřovali kvůli Niederlahnsteinu,⁸ protože jim tam dohoda nebyla dodržena. Jakmile dohoda dorazila dovnitř, provedli nás všude po hradbách a věžích. Podivili jsme se, že se tak brzy dohodli, protože jsme neměli žádná děla a nemohli bychom místo dobýt ani za 5 nebo 6 týdnů, ba i déle, a že to budou jen stěží moci obhájit před svou vrchností. Odpověděli nám, že by si všichni zasloužili oběsit, kdyby neměli jiný důvod ke kapitulaci, a že nám hned ukáží, čeho se jim nedostává. Ukázali nám své zásoby, totiž půl sudu prachu, jeden cent doutnáku a půldruhého pytle mouky. Těch půldruhého pytle mouky ještě téhož večera upekli a rozdělili mezi své vojáky. Druhého rána odtáhli. Můj plukovník tam byl místo generálmajora a místo obsadilo 100 mužů od nás, ale po 3 dnech nás vystřídali vojáci mohučského kurfiřta.

6. **Vysvětlivka:** „fest“ (vösst) = podle dobové pověry zaříkaný, nezranitelný střelnou zbraní; odtud i „ďábelské umění“.

7. **Ediční poznámka:** V originále Fogelgsang, dále Voglgsang; jde o kapitána téhož pluku, který je níže uveden jako padlý u Homburgu.

8. **Ediční poznámka:** V originále „Vnderlohnstain“, jinde „Vnderlandtstein“; Niederlahnstein u Koblenze, kde (jak Fritsch sám vylíčil výše) byla posádka navzdory dohodě pobita. Slovo „nicht“ je v tisku v závorce jako doplněk vydavatele z roku 1792.

Poté jsme se odebrali k pevnosti Ehrenbreitstein⁹ čili, jak se jí obecně říká, Hermannstein, a s plukem jsme se ubytovali ve vsi tři čtvrtě hodiny cesty nad ní, kde jsme zůstali, dokud nepřitáhla celá armáda, což se stalo do 10 dnů. Mezitím byl čtvrt hodiny nad námi postaven lodní most, a pak celá armáda vytáhla před Koblenz a řádně jej oblehla. Při výpadu byly odkomandované oddíly Thonauova pluku,¹⁰ které měly tehdy právě předvoj, vytlačeny z přibližovacích příkopů. Zajali jim jednoho kapitána spolu s naším kapitánem Reutnerem,¹¹ který šel od našich oddílů k thonskému kapitánovi, a oba byli převezeni přes Rýn do pevnosti. Tam ho chtěli hned pověsit z okna, a kdyby neuměl francouzsky, byli by to udělali. Když je však informoval, že jsme Francouze v Niederlahnsteinu nepobili my, nýbrž jezdci na rozkaz generál-majora Schnettera, darovali mu život. Jeho podobu však, jak mají ve zvyku, vycpali slámou a pověsili z okna pevnosti dolů, a přitom přísahali, že kdyby se jim dostal do zajetí generál-major nebo třeba i jen obyčejný voják, jistě bude oběšen. Po několika dnech jsme se svými přibližovacími pracemi dostali blízko k příkopu. Hned vedle jsme postavili baterii o 11 kusech¹² a město bez ustání ostřelovali a nakonec je dobyli ztečí. Tehdy jsem získal klobouk generála Pöse¹³ se třemi krásnými pery. On sám se s 1500 muži odebral městem k Rýnu na své lodi, které tam byly připraveny, odplul po Rýnu dolů do krásné nové budovy pod pevností a stáhl se tam. My jsme zajali ne mnoho přes 50 prostých vojáků a několik důstojníků.

Za ně jsme výměnou za jednoho poručíka a dva praporečníky dostali zpět svého kapitána. Poté, co jsme průlom¹⁴ u města Koblenz opevnili kolem příkopu jako kontreskarpu, vytáhli jsme s hlavní armádou pod velením hraběte Götze, odtamtud se vydali do Hesenska a dobyli městečko Homburg.¹⁵ Odtud byl také ostřelován a atakován zámek ležící na vysoké hoře, ale naši lidé, protože průlom byl ostřelován příliš

9. **Ediční poznámka:** Originál „Erbrechtstein“; jde o Ehrenbreitstein naproti Koblenzi. Lidový název „Hermannstein“ uvádí sám Fritsch.

10. **Ediční poznámka:** „Thonauischen Regiment“ — pluk nejistého ztotožnění (?), patrně označený jménem svého plukovníka.

11. **Ediční poznámka:** V originále „ein hauptman von vnß der Reutner“; „Reutner“ je zde zřejmě jméno kapitána (?), nikoli označení jezdce.

12. **Vysvětlivka:** „Patri“ v originále znamená Batterie, tj. dělostřeleckou baterii. „Kus“ je jedno dělo.

13. **Ediční poznámka:** „General Pöse“, velitel obrany Koblenze; jméno se nepodařilo spolehlivě ztotožnit (?).

14. **Vysvětlivka:** „Press“ (správně Bresche) je průlom čili proražená mezera v hradbě. Kontreskarpa je vnější stěna obranného příkopu.

15. **Ediční poznámka:** „Homburg“, městečko s hradem na vysoké hoře v Hesensku; pravděpodobně Homburg (Efze), jisté to však není (?).

vysoko a žádné žebříky nedosáhly nahoru, museli opět s velkými ztrátami ustoupit. Tehdy byl můj plukovník Melchior von Reinach zasažen kamenem do hlavy, takže na pravé oko oslepl; byl také střelen skrz levou paži. Podplukovník Weyhr zahynul, náš kapitán Vogelgsang zahynul a náš kapitán Hagenbach byl střelen skrz stehno; z armády bylo přes 500 mužů mrtvých a raněných.

Poté jsme se vydali k Warburgu, oblehli jej a dobyli, a po tomto jsme vytáhli na Paderborn a oblehli jej úplně. Protože můj plukovník byl postřelen, podplukovník tou dobou nebyl na místě, Hagenbach byl postřelen a kapitán Vogelgsang padl, velel jsem pluku jako nejstarší kapitán. S plukovníkem Steffanem Albrechtem, s jeho plukem a plukem mého plukovníka, jsme zaútočili na jednu šanci, jak se to stalo i u jiných opevnění. Byl jsem se dvěma kapitány z pluku mého plukovníka, kapitánem Folzerem a kapitánem Franckem, hned při prvním útoku na šanci nahoře. Mě však trefil kámen z brány, která stála v tom opevnění, do levého oka, takže jsem z předprsň šance, na němž jsem stál, spadl dolů do příkopu. Hned jsem se ale vzpamatoval, podruhé jsem na šanci vylezl a kapitán Franck šel za mnou. Šanci jsme tedy sice dobyli, ale stáhli jsme se zpět na předprsň a nechali jsme pálit na zeď a střilny. Mezitím byl dole v příkopu střelen jeden kapitán z pluku plukovníka Steffana Albrechta, stejně jako mnoho vojáků. My jsme však ještě viseli na předprsni, když přišla zpráva, že generálové vidí, že se nic nepořídí a že se nikdo v šancích udržet nemůže, a máme tedy ustoupit. Když to bylo nařízeno, lidé v příkopu šance se ve velkém zmatku stáhli zpět, vždyť ani nebylo mnoho času na dlouhé otálení. I my jsme se tedy zvedli a chtěli jsme pomalu sestoupit ze šance do příkopu a dále k přibližovacímu příkopu.

Řečený kapitán Franck však vedle mě padl mrtev, mě pak zepředu na zbroji¹⁶ kulka minula, ale prošla mi vedle kloubu levou paží a všechny šlachy přetrhla. Podobně byl můj sluha u mě střelen skrz zadní část těla, můj osobní střelec skrz paži, druhý však mrtev, a můj fourýrský střelec skrz nohu čili chodidlo. Kdo tedy mohl běžet, utíkal pryč k přibližovacímu příkopu. Já jsem však, protože jsem se kvůli ráně kamenem a střele strašlivě vykrvácel, v půli cesty k příkopu, který přitom nebyl daleko, padl a zůstal ležet. Tu vyskočil z příkopu můj poručík, v rychlosti mě popadl za nohu, protože nepřítel bez přestání silně pátil, odvedl mě a běžel se mnou k příkopu a hodil mě dovnitř, neboť nevěděl, jestli jsem živ nebo mrtev. Pak mě omyli vínem a namažali, přivázali mě na 4 píky, protože jsem tak silně vykrvácel a byl tak slabý, že jsem nemohl ani jít, ani jet na koni, a nechali mě odnést do tábora. Druhého dne nepřítel začal vyjednávat a město vydal. Ležel jsem tam několik dní, ale náš polní felčar, který

16. **Ediční poznámka:** „vf daß Waffen“ je nejasné, patrně „na zbroj“, tedy na prsní plát; „Knöpfl“ je zde buď knoflík (rukávu), nebo kloub (loket) paže (?).

mě chtěl léčit, dal do ran čili střelných kanálů měděnku, stejně tak mému fourýrskému střelci, který byl rovněž střelen skrz paži, a z toho jsme dostali nesnesitelné bolesti, zejména protože mi byly přetrhány všechny šlachy.

Po opravě opevnění jsme vytáhli na Soest, ostřelovali jej a dobyli, přičemž odtáhl jeden pluk pěchoty a 3 roty jezdců, hesenské oddíly. Odtud jsme šli na Werl, a ten jsme také ostřelovali, dobyli a obsadili. Odtamtud jsme se vydali před Unnu a hlavní město Dortmund v Markském hrabství, oblehli je a dobyli. Tam byl kapitán Harr, který měl jen jedno oko, střelen oběma stehny nahoře v tlusté části, takže musel celý rok ležet na zádech. Odtud jsme šli na Lünen, také jej dobyli, odtud pak na Hamm.¹⁷ Ten jsme úplně oblehli a podnikali tvrdé útoky, protože v něm ležel silný nepřítel, ale nakonec se vzdal dohodou. Kapitán Folzer byl od nás střelen skrz paži, takže jsme byli během krátké doby všichni od plukovníka dolů, kromě plukovníka Zinta,¹⁸ který tehdy nebyl u pluku, a nejmladšího kapitána Degeleho, buď postřelení, nebo zůstali mrtvi. Měli jsme tedy dobrý důvod vzpomenout si na doktora Werffa.¹⁹ Odtud jsme šli na Dorsten, což je hlavní pevnost. Přitáhli jsme k ní a polní maršálek sám zavedl náš pluk docela blízko k bráně do chmelnice, která ležela zcela nízko čili v prohlubni. Tu nepřítel na koních i pěšky, přes 1500 mužů silný, na nás vypadl. Generál tryskem odjel k starému plukovníkovi Kolbovi a nařídil mu, aby nás vysvobodil, což on horlivě vykonal, nepřítele zahnal až k jeho padacímu mostu a mnoho nepřátelských lidí tam padlo. I nás a plukovníka Kolba to stálo ztráty. Když se plukovník Kolb vrátil, oznámil generálovi, že tam s plukem stát nemůžeme, jinak budeme všichni rozstříleni na kusy.

Ten nás tedy hned odvolal a nechal pochodovat k armádě, která stála nejbližší. Přitom nám nepřítel ještě z pevnosti pořádně nalil z děl a mušket, takže ještě několik lidí zahynulo a bylo pohmožděno. Když se však generál od dvou zajatců, které starý Kolb přivedl s sebou, dozvěděl, že v ní leží Hesenci a Holanďané, přes 3000 na koních i pěšky, a že už je také pozdě v roce, odtáhli jsme odtud a vydali se do zimního kvartýru v Bergisches Land.

17. **Ediční poznámka:** V originále „Hamb“, zde jde o město Hamm ve Vestfálsku, nikoli o Hamburk.

18. **Ediční poznámka:** V originále „Zinten“, patrně plukovník Zündt (?).

19. **Ediční poznámka:** Narážka na „doktora Werffa“ (snad doktora Wurfa či Werffa) je nejasná; patrně žertovná poznámka o ranách a léčení (?).

VIII. WITTENWEIER A BREISACH (1638)

V dubnu roku 1637¹ jsem byl poslán od pluku do Mnichova. Na kamenném mostě v Koblenzi mě potkal kurfiřtský kurýr, který měl odvolat armádu, neboť Jan z Werthu a kníže Savelli byli poraženi a zajati. Poté jsem přijel do Mnichova a byl jsem poslán do Horní Falce verbovat. Mezitím armáda táhla dál do Švábska, a já jsem se u Gengenbachu opět připojil k pluku a k armádě. Odtud jsme šli na Offenburg, kde se začalo se zásobováním Breisachu. Každý, kdo měl dva vozy, musel jeden dát k naložení proviantu, a bylo nařízeno, že kdo chce nechat své nejlepší věci v Offenburgu, ať je tam přinese. Já jsem to neudělal, protože jsem ještě jeden vůz měl, ponechal jsem si všechny své věci u sebe a řekl jsem svému majorovi von Hagenbachovi: „Kde zůstane hlava, tam i ostatní.“ On si pak své věci, které už měl ve městě, nechal přivézt zpět, a tak jsme oba v bitvě u Wittenweieru² přišli o všechno své. Já jsem ztratil 5000 tolarů, celý pytel stříbrného nádobí, vybrané tapiserie a 6 koní se 2 pacholky a vozem, které jsem půjčil k přepravě proviantu.

Z Offenburgu jsme táhli ke Schutternu, což je klášter, a tam jsme přes noc leželi za Schutterem, malou říčkou. Ráno přitáhl vévoda Bernard k dlouhé vsi blízko Schutternu od městečka Lahr.³ Tehdy bylo vysláno 1000 mušketýrů s 10 kapitány, mezi nimi i já, a byl s námi můj podplukovník Zint, a na každý most ve vsi bylo určeno sto mužů s jedním kapitánem. Mně připadl dolní most vsi, kudy vedla hlavní zemská silnice. Z pluku Jeho Excelence polního maršálka přišel na nejbližší most kapitán von Starzhausen. Můj podplukovník mi nařídil, abych most zatarasil nějakým dřevem, což jsem sice udělal, ale kdyby přišla přesila, bylo by to k málu platné, neboť jak rychle jsem to tam položil a zatarasil, stejně rychle by to jiní mohli zase odhodit. Já jsem však, abych nebyl z postavení vyhnán s posměchem, vymyslel lepší řešení. Vzal jsem s sebou desátníka s 15 muži, přešel jsem vedle mostu přes malou lávku, pod níž byl strašlivě hluboký příkop, a skrz jednu hospodu (dvě velké totiž stály proti sobě) a zavedl jsem desátníka do zahrady za hospodou, do rohu na konci zahrady. Nařídil

1. **Ediční poznámka:** Rok 1637 je pravděpodobně chybný. Zajetí Jana z Werthu a Savelliho u Rheinfeldenu se odehrálo v březnu 1638, a bitva u Wittenweieru, o níž je řeč dále, rovněž v roce 1638 (?).

2. **Ediční poznámka:** Originál „Wittenweyr“; dnes Wittenweier (Schwanau) v Bádensku, kde se roku 1638 vedla bitva mezi císařskou armádou a vojskem Bernarda Výmarského.

3. **Ediční poznámka:** Originál „Lohr“; míněn Lahr v Bádensku.

jsem mu, jakmile se nepřátelské oddíly, které stály nejbližší, čtvrt hodiny od této vsi u vinných vrchů, dají do pohybu, aby mi to dal vědět po jednom mušketýrovi. Sám pak měl s mužstvem zůstat stát, dokud se k němu nepřiblíží na dostřel mušketou, pak mezi ně dát salvu a stáhnout se ke mně do vsi.

Jakmile nepřítel začal pochodovat, desátník mi to oznámil a vzkázal, že 2 pluky pěchoty a jeden jízdy jdou po mé silnici sem, ostatní však šli k hoře nad vsí, kde stál plukovník Güntter se svým plukem. Když jsem se dozvěděl, že na mne míří 3 pluky, mohl jsem si dobře představit, že s tak málo mužstvem nejsem s to jim bez výhody odolat, zvlášť kdyby obsadily ty 2 velké a vysoké hospody, nemohl bych se vůbec ukázat. Rychle jsem se tedy rozhodl, abych nemusel jako k posměchu ustupovat a couvat, vybrat ze dvou zel to menší. Poslal jsem svého fourýra s jeho fourýrským střelcem přes hluboký příkop a nechal jsem obě vysoké hospody ve spěchu zapálit. Brzy poté dal můj desátník salvu, takže byl čas, že obě budovy hořely jasným plamenem. Já jsem se svým mužstvem stál u mostu, a jakmile nepřítel vešel mezi zahrady, nechal jsem své vojáky pomalu po pěti pálit od mého mostu. Když nepřítel viděl, že kvůli ohni, který z častěji zmíněných hospod šlehal proti sobě dohromady, nemůže projít, vrátil se zpět za zahrady k nejbližšímu mostu, kde měl své postavení kapitán Starzhausen. Hned ho z mostu zahnali a on byl vzápětí střelen do hlavy. Kdyby ten dobrý kavalír udělal jako já, snad by byl vyvázl. A třebaže byl nepřítel rozhodnut jít dál vsí, přece jen mezitím dorazila armáda za ves a hned vyrazilo 1000 mušketýrů pod velením plukovníka Steffana Albrechta na tyto oddíly a zahnilo je zpět skrz ves.

Také pan plukovník Güntter se svým plukem a 4 kusy se na své hoře choval tak dobře, že nepřítel, ač se přece jen s velkou ztrátou musel stáhnout, ustoupil v největším zmatku zpět k městečku Lahr. Já jsem pak s 15 mušketýry vyběhl ven na pole a za jedním plukem pěchoty jsem získal muniční vůz se 6 koni. A kdybychom byli tehdy s naší armádou nepřítel pronásledovali, byli bychom ho jistě porazili, ale nechali jsme ho jít, až nás druhý den porazil, jak bude následovat.

Po těchto událostech jsme se, když jsme už nic z nepřítel neviděli, vrátili zpět ke klášteru, tam přes Schutter do našeho ležení a celou noc jsme leželi v bojovém šiku. Ráno, velmi brzy, vytáhl císařský generál Savelli s předvojem napřed na Wittenweier, a následoval naložený proviant a všechna zavazadla. Tam nám dali několik hodin odpočinku. Mezitím jsme uslyšeli střelbu z děl a přišla zpráva, že nepřítel dorazil na náš předvoj a že ho nezpозoroval, dokud mezi ně nezačal pálit z děl. Na to jsme s naší zadní strážou, v níž byly téměř ty nejlepší pluky, ve spěchu a jak jen vojáci uměli bě-

žet, pochodovali dál. A když jsme došli k zemskému valu,⁴ viděli jsme po pravé ruce, že naše pluky z předvoje utíkají. Když jsme se svým plukem postoupili, přijel k nám generál Savelli spolu s císařskými plukovníky a řekl mému plukovníkovi, totiž von Reinachovi: „Pane, moji lidé jsou poraženi, tamhle v křovích je nepřítel.“ Na to jsme se na ně hned vrhli; byly to 2 spojené pluky, totiž pluk generálmajora Schmidtberga a jeden francouzský. Vyhnali jsme je z jejich výhodného postavení a hned jsme od nich získali 4 černé a bílé prapory. Toto stanoviště jsme drželi celé odpoledne a udrželi je, dokud nás pan generálmajor neodvedl odtud na naše pravé křídlo nahoru; tam jsme spolu s předvojem, který vedl generál Götz, stáli, dokud se nesmrklo.

Potom jsme asi v 10 hodin v noci vyrazili a pochodovali celou noc, takže jsme s příchodem dne dorazili do Offenburgu, já a můj major von Hagenbach, jak bylo již vyprávěno, bez peněz a bez všeho, co jsme předtím měli. Tam jsme několik hodin odpočívali a pak jsme táhli dál do Oberkirchu, kde jsme přenocovali, a třetího dne zase dál přes Schwarzwald do Neustadtu.⁵ Tam byli vsazeni do vazby důstojníci, kterých byla plná radnice a kteří se při tomto střetnutí v předvoji nezachovali dobře. A protože k nám opět přišlo několik císařských pluků, vytáhli jsme na pomoc Breisachu.⁶ Když jsme však shledali, že nepřítel je tak silně opevněn, leželi jsme několik dní před jeho ležením v klidu, a potom jsme nenadále vyrazili a postavili se do bojového šiku nad Breisachem vedle jednoho lesíka. Nepřítel tam měl 2 šance, ležící mezi pěknou tekoucí vodičkou, která teče na této straně Rýna k Breisachu, a jedním malým ramenem Rýna. Z císařských byl vyslán pluk Conhagův,⁷ z našich pak 1000 mužů pod velením plukovníka Marschalcka,⁸ u nichž jsem byl i já. Obě šance jsme dobyli, první útokem, kde byli sami Francouzi, všichni „zmrazení“ čili „pevní“,⁹ a ty jsme všechny pobili; z druhé se okamžitě rozutekli. Poté jsme obě šance obsadili a mně bylo přikázáno do první, podplukovníku Götzovi do druhé. Plukovník Marschalck táhl s ostatními vojsky dál k lodnímu mostu, který měl nepřítel přes jedno rameno

4. **Vysvětlivka:** „Landwehr“ je zemský obranný val či příkop se živým plotem, který chránil hranici nebo území.

5. **Ediční poznámka:** Neustädttl v originále; míněno zřejmě Neustadt im Schwarzwald. Identifikace je nejistá.

6. **Ediční poznámka:** Breisach (originál „Preisach“); jde o tažení na pomoc obležené pevnosti Breisach na podzim 1638, kde proti císařským stál Bernard Výmarský.

7. **Ediční poznámka:** „das Conhagische Regiment“ – jméno nejisté (?), nepodařilo se ztotožnit.

8. **Ediční poznámka:** V originále „des Obristen Marschalckhs“, dále „der Obristmarschalckh“; zřejmě plukovník jménem Marschalck (?), nikoli polní maršálek.

9. **Vysvětlivka:** „gefrorn oder vesst“ – podle dobové pověry vojáci zaříkaní („zmrazení“, „pevní“), jimž neměla uškodit střelná zbraň.

Rýna. Kdyby byl jen z lodě odřízl od kotev, byl by nepřítel rozdělen na dvě části; protože to však bylo přehlédnuto, přijel vévoda Bernard s mnoha jezdci tryskem z velkého ostrova přes most ramene Rýna, který se skládal z 5 lodí, převzal velení nad vojskem, sesedl z koně a zatlačil naše lidi zpět, avšak ne dál než k mé šanci.

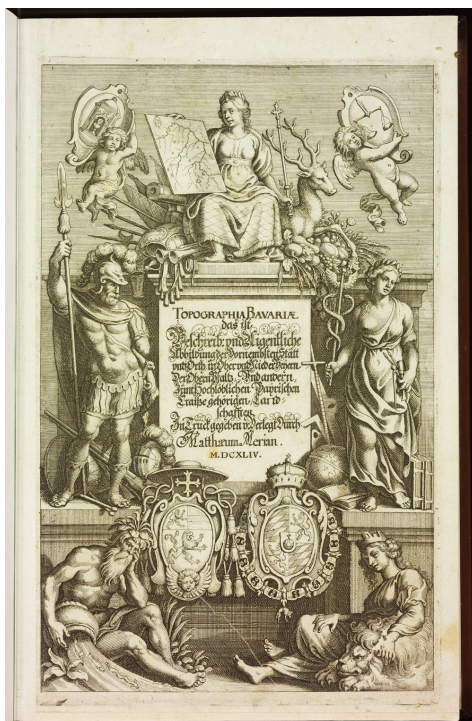
Mezitím byl pan plukovník von Neimöck¹⁰ s 1000 jezdci vyslán, aby u mé šance přebrodivl rameno Rýna. Sotva vjel do vody, byl z malého děla zasažen pod levou paží do zbroje, takže ze sedla spadl do vody; jeho lidé ho však hned vytáhli a odnesli. Poté se i jezdci vrátili zpět. Když generál viděl, že se náš záměr nedaří, nechal nás, vyslané oddíly, zavolat zpět k armádě. Ihned jsme znovu vyrazili a táhli k Gutachskému údolí, kde jsme nějaký čas leželi v klidu. Odtud jsme šli do zimních kvartýrů, a pluk mého plukovníka se dostal do biskupského území wienerského¹¹ a do Heilbronn; můj plukovník šel do Neustadtu u Velké lípy¹² a já do kvartýru v Möckmühl. Tam jsem se stal majorem. Jeho císařské Veličenstvo mi tehdy za dobytí Heidelbergu zcela bezplatně darovalo šlechtický list, a rovněž Jeho kurfiřtská Milost mohučská bezplatně prominula to, co se týkalo říšské kanceláře, neboť se tehdy právě nacházela ve Vídni. A pan generální zbrojmistr svobodný pán von Reinach mi zmíněný šlechtický list, takto zcela bezplatný, přivezl.

10. **Ediční poznámka:** „von Neimöckh“ – jméno nejisté, snad Neuneck či Neuenegg (?); ponecháno v podobě originálu.

11. **Ediční poznámka:** V originále „Bischoffl. Wienerische gebieth“; nejasné čtení, snad zkomolené „Wormsische“. Wormskému biskupství patřilo území u Wimpfenu nedaleko Heilbronn (?).

12. **Ediční poznámka:** „Neustatt bey der grossen Lindten“ – patrně Neuenstadt am Kocher (?), zvaný podle své proslulé lípy „Neuenstadt an der großen Linde“; leží nedaleko Möckmühl a Heilbronn.

IX. RÝN, HESENSKO A VELENÍ V BRAUNAU (1639–1641)

Titulní list Merianovy Topographia Bavariae (1644), dobového popisu měst Bavorska a Horní Falce, kde Fritsch sloužil a kde po válce žil. Volné dílo (digitalizace přes Wikimedia Commons).

Z těchto kvartýrů jsme roku 1639 pod velením pana von Geleen a pana zbrojmistra von Mercy¹ vytáhli ke Špýru přes Rýn, dobyli jej a postavili tam lodní most; několik týdnů jsme tam leželi v poli v klidu a dávali pozor na jednání Francouzů. Jakmile naši generálové zjistili, že se několik francouzských pluků u Bingenu přepravilo přes Rýn a ubytovalo se v dobré a znamenité vinorodé krajině, totiž v Rheingau, vytáhli jsme s naší armádou spěšně od Špýru a zamířili k Mohanu; s pěchotou jsme ihned, pro-

1. **Ediční poznámka:** Gottfried Huyn von Geleen a Franz von Mercy (originál „Merscho“); rok 1639 podle originálu.

tože jezdci se v zemi Rheingau nemohli dobře dostat dál, přešli u Höchstu² Mohan a vyrazili proti Francouzům, úplně je porazili a zničili a dobyli také Myší věž. Potom jsme s armádou nějaký čas zůstali v Rheingau a ochutnávali tamní dobré víno. Já jsem však byl se svým plukovníkem, protože nechtěl mít jiného majora z jiného pluku, převezen s ním a s 500 muži na lodích přes Rýn a uložen do Mohuče. Tam jsme museli stavět šance a také dát zbourat mnoho domů na předměstí, takže jsem neměl mnoho klidu, ale musel jsem být celý den u dělníků. Poté byl pod městem, hned vedle kurfiřtské rezidence, postaven pěkný lodní most a armáda přešla na tuto stranu. Dobyli jsme Kreuznach a rovněž Bingen, což jsou dvě pěkná města, v každém z nich leží na vysokém vrchu pevný zámek. A protože se Francouzi stáhli do Lotrinska, vrátili jsme se s armádou kvůli proviantu opět do Mohuče a přes lodní most a leželi jsme tam tak dlouho, dokud nebylo provedeno rozdělení zimních kvartýrů. Potom, protože se nepřítel choval zcela klidně, jsme vyrazili a každý do svého přiděleného kvartýru; pluk mého plukovníka na fuggerovská panství, kde já jako major jsem měl kvartýr ve Weissenhornu, můj podplukovník v Kirchheimu, rota mého plukovníka v Babenhausenu a on sám musel do Biberachu.

Z těchto kvartýrů jsme vyrazili a zamířili do Frank; tam jsme u Neustadtu nějaký čas leželi v klidu, dokud se nesešla vojska. Potom jsme táhli do Hesenska a k Vaše.³ Odtud byl můj plukovník Melchior von Reinach vyslán k zámku Friedewald; ten sice dobyl, ale přitom byl střelen do kolena. A když byl odvezen do hlavního stanu ve Vaše, daroval mu Jeho arcivévodská Jasnost Leopold Vilém hned 400 dukátů, z nichž jeden kus měl 90 dukátů, a nabídl mu i svou kuchyni a sklep a poslal mu svého doktora a dvorní lazebníky. Ti však kouli nemohli najít a ani nezjistili, že je česka zcela roztržena, takže trpěl nevýslovnými bolestmi. Po několika dnech jsme šli k Hersfeldu a dobyli jej; můj plukovník se tam dal nést v nosítkách. Po několika dnech, které jsme tam leželi, zcela zeslábl a onemocněl velkými bolestmi. Poslední den, kdy armáda druhého dne rovněž vyrazila, jsem s 500 dragouny ještě téže noci odtáhl do Homburgu pod velením pana generálního zbrojmistra markýze Caretto. Než jsem však odjel, ještě jednou jsem zajel k svému plukovníkovi do města a rozloučil se s ním, neboť každý dobře věděl, že z toho nevyvázne. Svěřil mi nanejvýš vřele své děti a svůj pozůstalý majetek a uložil mi to; já jsem mu podáním ruky slíbil, že se o to budu pilně starat, a odjel jsem tak ke svým oddílům. Můj milovaný plukovník však

2. **Ediční poznámka:** V originále „zu höchst ybern Main“; míněn Höchst am Main (dnes část Frankfurtu).

3. **Ediční poznámka:** „Fach“ v originále; patrně Vacha na Werře (?), nedaleko Friedewaldu a Hersfeldu. Totéž místo je poté uvedeno jako hlavní stan arcivévody Leopolda Viléma.

těže noci blaženě v Bohu zesnul a nazítří ráno před odchodem armády byl důstojně pohřben. Za námi pak šla celá armáda, když jsme již Homburg měli v rukou.

Odtud jsme šli k Fritzlaru, kde jsme se opevnili. Třetího dne k nám od Kasselu dorazil generál Banér se svou armádou, objevil se nedaleko našeho ležení a postavil se v dohledu před námi do bojového šiku; my jsme nic jiného nemysleli, než že nás napadne. Potom začal opět pochodovat a táhl vedle naší armády na jednu velmi vysokou horu. Z našich vojsk bylo vysláno 3000 mužů pěchoty pod velením generál-majora svobodného pána Söve a pana plukovníka von Löwenstein s 1000 koňmi, aby mu tuto horu zabránili obsadit. Po tvrdém a dlouhém boji však byli nepřitelem z hory sehnáni dolů, přičemž padlo mnoho jezdců i pěšáků, spolu s panem generál-majorem Söve.⁴ Druhého dne se nepřítel stáhl o míli od našeho ležení k Willingenu, kde jsme pak celých devět týdnů leželi proti sobě, dokud k nám nepřibyla další vojska, nejprve pan polní maršálek von Geleen⁵ s několika tisíci muži, a také pan hrabě von der Wahl se 4000 koňmi. Potom jsme vyrazili a nejprve jsme byli postaveni v bojovém šiku proti nepřátelskému ležení, potom jsme se obrátili napůl doprava a museli tak pochodovat dál přes hory a údolí. A když se občas strhl nějaký menší poplach, museli jsme se jen napůl obrátit doleva a postavit; šik byl velmi pěkný a k boji připravený a podobný ústup jsem nikdy, pokud jsem byl vojákem, hezčí neviděl. Toho dne jsme zůstali stát v bojovém šiku v poli za klášterem Hanau,⁶ a druhého dne jsme opět vyrazili a zamířili k Höxteru, oblehli jej a dobyli.

Potom jsme šli k Libstattu,⁷ kde byla armáda ubytována v tomto okrsku po dvou plucích v jedné vsi, a nějaký čas jsme tam leželi v klidu. Poté jsme šli opět do Hesenska ke Kirchheimu na Lahnu,⁸ dobyli jej a pak nás ubytovali v nejbližších vsích kolem tohoto okrsku. Náš hlavní kvartýr byl v Homburgu na Lahnu. Mezitím jsme oblehli a dobyli Amöneburg,⁹ pevné městečko, které leží na velmi vysokém vrchu v rovném plochem poli. Tehdy přišel rozkaz od Jeho kurfiřtské Jasnosti, aby pan generální komisař představil mého podplukovníka von Hagenbacha jako plukovníka,

4. **Ediční poznámka:** Jméno generál-majora „Söue“ (Söve) se nepodařilo spolehlivě ztotožnit.

5. **Ediční poznámka:** V originále „von Zeelen“; pravděpodobně Gottfried Huyn von Geleen, který je uveden již výše (?). Titul polního maršálka je v originále uveden jako „General Veldtmarschalckh“.

6. **Ediční poznámka:** „Closster Hanaw“ – snad klášter Haina v Hesensku (?).

7. **Ediční poznámka:** „Libstatt“ – snad Lippstadt (?); místo nejisté.

8. **Ediční poznámka:** V originále „Kürchheimb an der Lohn“ a „Humburg an der Lohn“; patrně Kirchhain a Homberg (Ohm) v povodí Ohmu a Lahnu (?).

9. **Ediční poznámka:** V originále „Hammelburg“. Podle popisu (pevné městečko na vysokém vrchu uprostřed roviny, poblíž Kirchhainu) jde o Amöneburg v Hesensku; potvrzuje to Fritschův nápis na oltáři z roku 1652 (viz Dodatky), kde se uvádí obléhání pevnosti „Amblburg in Heßen“.

mne však jako jeho podplukovníka, což se také stalo druhého dne, na svatého Martina. Po tomto průběhu jsme vyrazili a odtáhli do svých zimních kvartýrů, a pluk mého plukovníka do Augsburgu.

Za těchto kvartýrů generál Banér vytáhl na Horní Falc, minul Amberg a zamířil k Chamu, kde ležel kapitán Eck, který jej vzdal bez jediného výstřelu z mušket. Jeho plukovník Günther mu vedl proces a z rozkazu Jeho kurfiřtské Jasnosti jej nechal v Straubingu stít. V celé zemi Bavorské se tehdy strhl velký poplach pro Banérův tak rychlý příchod; ve spěchu dorazil i k Řeznu, kde sídlilo samo Jeho římské císařské Veličenstvo, a sice do města vystřelil z děl, ale když viděl, že tam nic nezmůže, odebral se zase zpět k Chamu. Mezitím mi Jeho kurfiřtská Jasnost poslala do Augsburgu rozkaz, abych po jeho obdržení neztrácel ani hodinu, ale ať v noci či ve dne sedl na poštu a odebral se do Mnichova, tam se u svobodného pána von Ruepp, jakožto válečného prezidenta, ohlásil. Ten rozkaz jsem v Augsburgu dostal ve 12 hodin v noci; v 1 hodinu jsem sedl na poštu a nevezal jsem s sebou nikoho než našeho plukovního kvartýrmistra, který měl mému plukovníkovi von Hagenbach přinést zpět odpověď, co by mé poslání mohlo být.

Jakmile jsem do Mnichova dorazil, ubytoval jsem se u pana Weise¹⁰ na Grabenu a zeptal se ho, kde bych mohl najít pana válečného prezidenta. Řekl mi, že všichni dvorní páni jsou s kurfiřtkou v kostele, kde bude i pan plukovník Ruepp, na něhož jsem byl v rozkaze odkázán, abych se u něho hned po příchodu do Mnichova ohlásil. Odebral jsem se tedy hned ke kostelu Panny Marie, kde jsem čekal, až kurfiřtka z kostela odejde, a ohlásil jsem se u pana prezidenta, který mě velmi přátelsky přijal a přikázal mi jít s ním na dvůr, což jsem také učinil. Mezitím mě dal zavolat pan hrabě Kurz, který šel ve druhé řadě a poslední před kurfiřtským kočárem či karosou jako dvorní a zemský maršálek. Hned jsem mu vzdal poctu; podal mi ruku, velmi přátelsky mě přivítal a řekl: „Pan podplukovník se na cestě nezdržoval a Jeho kurfiřtská Jasnost bude mít z toho milostivé zalíbení, že se pan tak rychle dostavil; však se po něm ptala, ještě než kurfiřtka odjela do kostela.“ Když jsem viděl, že je zmíněný pan hrabě Kurz ke mně tak přátelský, a že jsem musel jít vedle něho až na dvůr, ač s obnaženou hlavou, ačkoli mi desetkrát přikázal, abych si ji nasadil, dovolil jsem si prosit, aby mě Jeho hraběcí Excelence milostivě zpravila, co by mé poslání mohlo být. Odpověděl mi, že sami ještě nevědí, kam budu poslán, jen že Jeho kurfiřtská Jasnost ke mně chová milostivou důvěru, neboť jsem se v poli vždy dobře a čestně choval; pan podplukov-

10. **Ediční poznámka:** Jméno hostinského „Weisen“ (Weis?) ponecháno podle originálu; „Graben“ je ulice v Mnichově.

ník bude tedy posazen na místo, které je důležité, kam však, to se teprve na dvoře rozhodne.

Když jsme přišli na dvůr, šel pan hrabě Kurz hned s kurfiřtkou k Jeho kurfiřtské Jasnosti; ostatní páni a také já jsme zůstali v rytířské světnici. Pan plukovník Ruepp jako válečný prezident, také pan plukovník Schlez a pan Teyssinger jako váleční radové byli hned zavoláni ke kurfiřtovi. Mezitím za mnou přišel do rytířské světnice pan hrabě von Törring, přivítal mě a rozmlouval se mnou jako můj starý známý bratr a druh ze zbraně, neboť jsme spolu byli majory, on pod Haslangem a já pod Reinachem. Asi po dobré půlhodině vyšli páni radové všichni společně ven, pan hrabě Kurz hned přistoupil ke mně, popřál mi štěstí k mému velení v Braunau a přikázal mi, abych mu, jakmile tam dorazím, poslal řádný výkaz toho, co jsem od Augsburgu až tam utratil, spolu s poštovným; pak mi prý bude již poukázána úhrada. Stejně tak, kdybych měl nebo chtěl něco u kurfiřta vyřídit, mám to poslat jen jemu, že se o to již postará. S tím se se mnou rozloučil a odešel domů. Po něm šli také pan plukovník Ruepp a pan komorní prezident a já s nimi. Když jsme přišli před rezidenci, přikázal mi pan plukovník, abych se druhého rána v 7 hodin dostavil do Starého dvora do válečné rady, a tiše mi řekl, že toto je pan komorní prezident a že bych mu měl prokázat svou povinnou úctu; rád by mi podal ruku, což se hned stalo. Poté, co jsem mu vzdal svou povinnou poctu, podal mi ruku, přivítal mě a zároveň pochválil, že jsem se tak rychle dostavil, neboť Jeho kurfiřtská Jasnost z toho měla milostivé zalíbení; a bylo ještě dalších poklon, jak se to u dvora obvykle děje, ale bez peněz.

Nazítří jsem se v určenou dobu odebral do Starého dvora a byl jsem hned zavolán do kurfiřtské válečné rady, kde jsem musel usednout vedle pana plukovníka Schleze. Pan prezident mi tam ústně přednesl nejmilostivější rozkaz Jeho kurfiřtské Jasnosti a hned mi byl předán i písemně, spolu s několika dalšími rozkazy: dva pro úředníky, aby mi ve všem, co uznám za potřebné, šli na ruku, a rovněž jeden pro purkmistra a radu, aby mě jako velitele ubytovali; také mi byl předán memoriál, abych se v Mnichově už déle než hodinu nezdržoval, nýbrž abych se poštou bez ztráty času odebral do Braunau. To jsem také pilně vykonal. Druhého dne jsem dorazil, ovšem s velkým nebezpečím pro velkou vodu, neboť přímo naproti Braunau jsem musel přejíždět brodem, kde se utopila jedna žena se 2 dětmi, 3 koňmi a sluhou, a ve 2 hodiny jsem šťastně dojel. Úředníci i purkmistr a rada, jimž jsem předtím poslal jejich rozkazy po mém hostinském Eckfelhuberovi, mě slavnostně přivítali s mnoha poklonami; purkmistr a rada mi hned předložili stůl a slíbili mě zdarma vyživovat, což také po-

ctivě dodrželi. Druhého dne jsem s tamním kapitánem Friesem z Wahlova pluku¹¹ a jeho důstojníky, kteří tam leželi teprve dva dny, obešel na valu stanoviště a na batarích jsem shledal všechna dělová lože shnilá; hned jsem je začal všechna obnovovat a také jsem nechal do kontreskarpy sázet palisády.

Poté co se císařská armáda a naše spojily u Řezna, dostal jsem také, když jsem tam ležel sedm týdnů, z Mnichova rozkaz odebrat se odtud k armádě a ke svému pluku, který prý u Řezna najdu. Hned jsem se tedy vydal na cestu, ale armádu jsem zastihl teprve u Neunburgu vorm Wald.¹² Leželi v něm plukovník Schlang, plukovník von Pirfeldt, plukovník Heckhing,¹³ 4 podplukovníci, 306 strážmistrů,¹⁴ 23 rytmistů, mezi nimi markrabě z Badenu, 1800 řadových jezdců, 250 pěších vojáků a 4000 osedlaných i jiných služebních koní. Zprvu se sice statečně bránili, ale když byl prostřílen průlom, museli se vzdát na milost i nemilost. Důstojníci byli zajati, jezdci však zařazeni do našich pluků. Odtud jsme šli za Banérem, který vytáhl od Chamu, a pronásledovali jsme ho až k Českému lesu a k míšeňské hranici na průsmyku u Přísečnice.¹⁵ Protože jsme pak hledali jiný průsmyk, přešli jsme přes Český les do Míšeňska a mimo Lipsko jsme došli k Weißenfelsu. Tam jsme přes Sálu postavili most a v noci jsme na druhém břehu zřídili také šanci. Druhého dne se nám nepřátelská armáda postavila naproti; své hlavní ležení měla jinak už v Merseburgu, kde také zemřel generál Banér.¹⁶

11. **Ediční poznámka:** „Wahlschen haubtmann“ – patrně kapitán z pluku generála von der Wahl, zmíněného výše (?); kapitán „Friesen“ (Fries?) nejištěn.

12. **Ediční poznámka:** V originále „Neuburg vorm Waldt“; míněn Neunburg vorm Wald v Horní Falci. Dobyť města císařskými a bavorskými vojsky na jaře 1641.

13. **Ediční poznámka:** Jména „Schlang“, „Pirfeldt“ a „Heckhing“ ponechána podle originálu. Schlang je zřejmě švédský plukovník Erik Slang (Schlange), zajatý u Neunburgu (?); ostatní jména se nepodařilo ztotožnit (?). Text je zde zjevně porušený, mezi „Obrist“ a „Obrist Heckhing“ jméno chybí.

14. **Ediční poznámka:** V originále „306. Wachtmaister“; číslo je zřejmě chybné či zkomolené (snad 30), překládáno tak, jak stojí. Wachtmeister u jízdy = strážmistr, poddůstojník roty.

15. **Ediční poznámka:** V originále „Böhemmer waldt“ a „Preßnizer Pass“; „Böhmerwald“ zde zřejmě obecně pohraniční hory Čech, neboť průsmyk u Přísečnice (Pressnitz) leží v Krušných horách. „Camb“ je Cham.

16. **Ediční poznámka:** Fritschova chyba: Johan Banér zemřel 20. května 1641 v Halberstadtu, nikoli v Merseburgu.

X. WOLFENBÜTTEL A GÖTTINGEN (1641)

Generál Piccolomini poslal 500 mušketýrů s jedním podplukovníkem přes most, aby obsadili vinici. Protože však nepřítelovo hlavní vojsko stálo hned za ní, došlo k prudké srážce. Naši lidé byli příliš slabí, aby se mohli postavit celé armádě, a tak byli z vinohradu sehnáni dolů a s velkým zmatkem zahnáni přes most. V tlačenci bylo mnoho lidí z mostu shozeno a utonulo; mezi nimi to postihlo i mého poručíka, který už jednu ránu dostal. Odtud se nepřítel obrátil proti naší šanci, která ještě nebyla dokončena, a napadl ji ztečí a celou silou. Generálmajor Bournonville,¹ který v ní ležel s 1000 mušketéry, si však počínal tak, že před ní zůstalo ležet 5 až 600 nepřátel a oni museli s hanbou a bez výsledku odtáhnout.

Zatímco to probíhalo, vyjel generál Piccolomini podél Sály asi na pistolový výstřel proti proudu, aby se podíval, zda by se nedalo přejít. Jel jsem s ním. Tu jsme spatřili, jak se z jedné pěkné vsi hned za řekou valí k ležení pět jízdních pluků, protože se tam strašlivě střílelo. Generál se tedy zeptal, zda by se nenašel někdo, kdo by přeplaval na druhý břeh; dal by mu dukátový tolar, kdyby tu ves zapálil, neboť v ní ležel všechen trén uvedených pěti pluků. Přihlásil se jeden mušketýr z Goltzova pluku, že to provede. Hned se svlékl, zcela nahý přeplaval na druhou stranu a běžel k vsi jako blázen. U ohně seděly některé ženy a jezdečtí pacholci, kteří si kvůli velkému větru udělali kolem sebe stínidlo ze slámy. Přiběhl k nim, vytrhl jim svazek slámy, zapálil ho při jejich ohni, rychle s ním doběhl k nejbližší střeše, tu zapálil a pak se rozběhl zpět k nám k vodě. Ač ho pronásledovalo mnoho pacholků a žen a několikrát se k němu přiblížili tak, že po něm sahalí, nemohli ho chytit, protože byl nahý. Jakmile se dostal k Sále, skočil do vody a přeplaval zpátky. Generál Piccolomini mu dal ihned vyplatit 12 dukátů. Ves vyhořela za půl hodiny i s veškerým trénem, protože vítr byl silný a většina střech byla kryta slámou.

Téže noci nepřítel, protože jeho generál zemřel v Merseburgu, vyrazil a táhl na Halle a dále k Jeně. My jsme však dobyli Merseburg, který nepřítel za sebou obsadil, odtud Oschatz, a ten jsme také dobyli, a vytáhli jsme znovu k Zwickau, kde ležely 2 pluky, a dobyli jsme i to. Poté jsme šli přes Míšeňsko a Durynsko do Brunšvicka, stále za

1. **Ediční poznámka:** V originále „Bornuel“; patrně Bournonville (?). Jméno ponecháno ve zjednodušeném zápisu, identifikace není jistá.

Švédy a Výmarskými, kteří se spojili, ještě než přišli k Merseburgu. Protože jsme se však museli zdržovat u několika obsazených měst, která nám ležela v cestě, a dobývat je, spojili se mezitím Švédové a Výmarští s Hesenskými a se společnými silami se vydali k Wolfenbüttelu k brunšvické a lüneburské armádě, která již dokončila hráz pod Wolfenbüttelem, takže voda stála ve městě vysoko. I my jsme nemeškali, ale s naší armádou jsme Švédy rázně pronásledovali a přitáhli jsme k Wolfenbüttelu na této straně, kde měl nepřítel jen jednu šanci u hráze, u níž byli ubytováni Lüneburští a Brunšvičtí.

Druhého dne jsme s pěchotou táhli městem, trén a jízda však přešly vodu nad městem. Polní zbrojmistr von Mercy se 4 jízdními pluky tvořil v záloze v jednom křoví zadní voj. Vyslal 500 jezdců křovím, kudy vedla jen jedna cesta, aby prozkoumali velkou nepřátelskou šanci, a nařídil jim: až na ně nepřítel, jak se nelze nadít jinak, silně udeří, mají se včas stáhnout a ustoupit hezky daleko do pole. To se také pečlivě stalo. Když se přiblížili k šanci, začalo se na ně z ní ihned pálit z kusů; nejen že se v jejich ležení strhl poplach, ale hned proti nim vyrazilo 2000 jízdních, kteří bezpochyby stáli už připraveni, a pronásledovali je až do volného pole. Tu polní zbrojmistr vyrazil ze své zálohy, odřízl jim cestu zpět do šance a zajal na 500 jezdců spolu s mnoha plukovníky a důstojníky; několik set jich zůstalo také na bojišti. Po tomto střetnutí odtáhl uvedený generál k večeru do kvartýru.

Pluk mého plukovníka šel na hlavní stráž k arcivévodovi na Weißenberg,² což je jeden velký vrch, na němž se prý dříve měla stavět citadela. Hned k nám bylo nahoru vytaženo 11 kusů a Jeho arcivévodská Jasnost si postavila stan blízko tohoto vrchu. Druhého dne se nepřítel s mnoha jezdci ukázal proti našemu vrchu a naši jezdci se také statečně ukázali; my jsme z našich kusů mezi ně pěkně pálili. Mezitím se na našem vrchu držela válečná rada a bylo rozhodnuto zaútočit druhého dne na nepřitele v jeho opevnění. Tak se také stalo. Jakmile se rozednilo, postavili nás do bojového šiku a vyrazili jsme ve jménu Božím proti nepříteli. Přešli jsme průsmyk vedle jednoho kostela, který měl nepřítel silně opevněn, ale když jsme k němu přitáhli, opustili jej a zapálili. Potom nás postavili u lesa blízko jejich příkopů znovu do šiku. Tam nám byl jako generálmajor představen pan von Rauschenberg, velitel ve Wolfenbüttelu.³ Jakmile se tak stalo, vzal hned pluk mého plukovníka a Mercyho pluk a vedl

2. **Ediční poznámka:** „Weissenberg“ – vrch u Wolfenbüttelu, bližší ztotožnění nejisté (?); podle Fritsche se na něm měla stavět citadela. Arcivévoda je Leopold Vilém.

3. **Ediční poznámka:** V originále „Rauschenberg“; nejspíše Johann von Reuschenberg, císařský velitel Wolfenbüttelu (?). Wolfenbüttel obléhalo v červnu 1641 švédské, výmarské a brunšvické vojsko a císařská armáda je přitáhla vysvobodit. Bitva se odehrála 29. června 1641.

nás k lesu, kde jsme museli stát, dokud si nenavlékl kyrys. Pak jsme šli dál a vstoupili do lesa, kde nepřítel hrozivě páčil z kusů. Když jsme došli k zátarasu,⁴ našli jsme v něm stát 3 pěší pluky se 2 děly. Naše 2 pluky je napadly a zahnalý na útek. Protože však armáda nemohla bojovat najednou, nýbrž musela táhnout jen za sebou, volali ti za námi: „Vpřed, vpřed!“ To jsme také učinili a v zápalu jsme pronásledovali prchající.

Když jsme se dostali do volného pole, viděli jsme sice jezdce stát, ale mysleli jsme, že jsou to naši, a postupovali jsme tedy dál. Tu se jezdci ihned obrátili proti nám a zběsile na nás udeřili. Při tom jsem byl jako podplukovník zajat hrabětem z Hodizu,⁵ stejně jako můj plukovník a jeden kapitán. Major se zbývajících kapitány, praporečnický a poručický a 270 mužů zůstal na bojišti a přes 300 mužů bylo zajato. Hrabě z Hodizu, který mě zajal, byl střelen dvěma kulkami do levé paže, takže později zemřel v Hildesheimu. Mému plukovníkovi byla levá paže ušlapáním zlomena; uvedený plukovník hrabě z Hodizu ho vzal s sebou do Hildesheimu. Mne však pátého dne dostal na svobodu pan polní maršálek hrabě Wahl.⁶ Měl jsem pak audienci u Jeho arcivévodské Jasnosti, která mi darovala 200 dukátů, a z naší pokladny mi bylo dáno ještě 300 zlatých. Když zajatci zvěděli, že jsem opět volný, většina se jich znovu dostavila k pluku, takže za 14 dní nic nescházelo.

Druhého dne poté, co jsem byl propuštěn, vytáhla naše armáda od Wolfenbüttelu a táhla ke Gantersleben,⁷ kde k nám přišlo zase několik čerstvých pluků. Když jsme tam několik dní nehybně leželi, vytáhli jsme poté znovu celou silou k Wolfenbüttelu, abychom jej vysvobodili a dali nepříteli bitvu. Když nepřítel zjistil naši sílu a postřehl, že chceme město násilím vysvobodit, odvedl po několika dnech svou armádu z naší strany pryč a přes hráz, tu potom prorazil a odtáhl. Strašlivou vodou z proražené hráze byla v Brunšviku způsobena škoda za mnoho tun zlata, takže i tamní měšťané se rozohnili a běželi k příbytku vévody brunšvického, který se tehdy ve městě zdržoval, házeli kamením do oken, a kdyby k tomu rychle nepřišli purkmistr a rada, byli by dobrého vévodu Augusta nejspíš ubili k smrti. Když nepřítel, jak řečeno, odtáhl, požádala Jeho knížecí Milost o poradu s arcivévodou, což mu bylo dovoleno. Plukovník Spiegel byl proto vyslán s 1000 jezdci k Brunšviku, aby vévodu doprovodil,

4. **Vysvětlivka:** „Landtwöhr“ je zemská hranice, zátaras či zemské opevnění s příkopem a valem, zde zřejmě opevněný průsmyk v lese.

5. **Ediční poznámka:** V originále „Graf von Hodiz“; nejspíše hrabě Hoditz (Hodic) (?). Identifikace není jistá.

6. **Ediční poznámka:** Hrabě Wahl – patrně Joachim Christian von der Wahl, bavorský polní maršálek (?), zmíněný již v předchozí kapitole.

7. **Ediční poznámka:** V originále „Gantersleben“; nejisté ztotožnění, snad Gatersleben nebo Ganderheim (?).

a arcivévoda mu vyjel vstříc s 2000 jezdci, asi půl míle, spolu s většinou důstojníků; neboť nám večer předtím oznámili, že kdo chce jet z hlavního kvartýru s Jeho arcivévodskou Jasností, má se tam ráno časně dostavit. Dostavila se tedy většina a také já jsem při tom byl. Bylo to nad míru krásné podívání; nikdy za celou válku jsem neviděl pohromadě tolik důstojníků, z nichž jeden byl krásněji oděn než druhý a každý jel, jak lze snadno pochopit, na svém nejkrásnějším a nejlepším koni. Když pak přijel starý vévoda, zcela bílý ve vlasech i vousech, vyjel mu arcivévoda s vybraným doprovodem kousek vstříc. Hned sesedli z koní, šli k sobě a velmi přátelsky se přivítali. Po výměně všech poklon zase nasedli a jeli do hlavního kvartýru, přičemž vévoda brunšvický jako host držel pravou stranu, byť proti své vůli, neboť se tomu velmi dlouho bránil. Když se šlo ke stolu, rozjeli se všichni důstojníci do svých kvartýrů, neboť obě armády ležely ve třech vsích hned vedle hlavního kvartýru, jezdci však tábořili.

Po tom všem jsme vytáhli a šli k Osterbrücku,⁸ oblehli jsme jej a dobyli, odtud jsme šli k městu Hornburg, také je dobyli a vojáky zařadili, poté k Schladenu, pevnému domu, který byl rovněž dobyt a obsazen. Ležel v něm jeden mladý hrabě z Hohenlohe, který byl zajat a poslán do Vídně, a proto jsem pak také v zajetí v Göttingenu, jak bude následovat, seděl o to déle. Odtud jsme se vydali k Einbecku. Protože to bylo pevné místo, obehnané pěkným valem, zdí a dvěma vodními příkopy, a leželo v něm 6 pěších rot a 2 jízdní, zprvu se sice statečně bránili, ale když jsme se dostali až k jejich nejzazšímu příkopu a házením ohně jsme jim způsobili hroznou škodu, takže za jediný den vyhořelo 230 domů, začali vyjednávat a odtáhli se vším všudy.⁹ Poté jsme dobyli také pevný zámek Spiegelsberg, odtud jsme šli k Northeimu a dobyli jej rovněž dohodou o kapitulaci, a odtud jsme šli ke Göttingenu a formálně jej oblehli. Byly před ním tvrdé boje, jak to postihlo i mne.

Já a plukovník Meir¹⁰ jsme založili poslední redutu vedle brány. Když se rozednilo, odešel pan plukovník Mier s celým mužstvem zpět do nejbližší šance a mne požádal, abych s 40 muži v té redutě zůstal. A ačkoli by se mi jako podplukovníkovi nepatřilo zůstat na tak špatném stanovišti, nýbrž bylo by to na místě pro poručíka nebo praporečníka, vzhledem k tomu, že v redutě bylo místo jen pro 25 mužů a zbývajících 15 mužů spolu s jedním kapitánem Niclasem od Goltzova pluku zůstalo za redutou

8. **Ediční poznámka:** V originále „Ossterbrück“; podle následných míst (Hornburg, Schladen) spíše Osterwieck (?), nikoli Osnabrück.

9. **Vysvětlivka:** „Mit sackh vnd Backh“, tj. se vším zavazadlem a majetkem, čestný odchod obležené posádky.

10. **Ediční poznámka:** V originále střídavě „Meir“ a „Mier“; jde o téhož plukovníka, snad plukovník Mier (?).

v přibližovacím příkopu, udělal jsem to plukovníkovi k vůli a zůstal jsem, jak už řečeno, s 25 muži spolu s kapitánem Mauilem od pluku mého plukovníka a s jedním poručíkem od Goltzova pluku, jménem Mober. Když byl už asi dvě hodiny den, přišla jedna žena s pálenkou a já jsem dal vojákům 2 dukáty na pití a poté jsem jim nařídil, aby dávali dobrý pozor.

Když bylo asi 10 hodin, přijel ke mně major Kermreutter, sesedl a zeptal se, zda mám ryby, protože byl pátek. Odpověděl jsem, že ano, a právě v tu chvíli přišel můj sluha s košem, v němž bylo jídlo; jeden z mých chlapců však s pitím poněkud zůstal pozadu. Polovinu mužstva jsem vždy nechával v pohotovosti. Když jsem právě nechal volat svého chlapce s láhvemi, dal nepřítel z 5 kusů pálit na mou redutu a moje stráž začala volat: „Nepřítel, nepřítel vyráží!“ Kermreutter hned vsedl na koně a ujel ke svému oddílu, který stál asi 300 kroků vzadu u jednoho mlýna. Poté přišlo nejprve 500 jezdců, minuli mé stanoviště a hnali se přímo na uvedeného Kermreuttera, napadli ho a zahnali přes vodu. Odtud se vydali k arcivévodovu hlavnímu kvartýru a pluk, který měl hlavní stráž, zahnali do kvartýru. Když jezdci vyjeli ven a míjeli mne, zakázal jsem svým mušketýrům na ně střílet, neboť, jak jsem soudil, přijde brzy něco jiného, jak se také stalo. Sotva jsem to dořekl, šlo na mne v plném běhu 700 pěších. Nařídil jsem svým mušketýrům střílet, ať nespěchají a pěkně je sráželi k zemi, což se také stalo. A ačkoli plukovník Mier slíbil, že mne vysvobodí, nestalo se tak, nýbrž sám opustil svá stanoviště. Tito chlapi se však hned přiblížili k mé redutě a házeli do ní ruční granáty. Dva vojáci jimi byli zasaženi a mému polnímu felčaru, který seděl u ohně, roztrhl břicho. Když moji nemnozí vojáci viděli, že naše posila opustila svou šanci, vyskočili i oni vzadu ven přes předprseň,¹¹ a tu mě postřelil jeden v červeném kabátě. — —¹²

11. **Vysvětlivka:** „Prusstwöhr“ (Brustwehr) je předprseň (parapet), tj. zemní či zděný násep chránící střelce.

12. **Ediční poznámka:** V originále „da ich dann durch einen rothen Rockh geschossen“; lze číst i „byl jsem střelen skrz červený kabát“. Zde dochovaný text končí; vydavatel z roku 1792 k tomu poznamenal: „Ostatek rukopisu chybí.“ Viz Dodatky.

DODATKY

Vyprávění končí uprostřed věty. Vydavatel z roku 1792 k němu připojil poznámku: „Ostatek rukopisu chybí; na zvláštním listě však ještě stojí:“

Nápis na oltáři (1652)

Dne 14. května roku 1652.

Ke chvále a cti Nejsvětější nerozdílné Trojice, Boha Otce, Boha Syna a Boha Ducha svatého, dal jsem já, Augustin von Fritsch na Moosu, Kümmersbrucku a Tammelsdorfu, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích atd. ustanovený plukovník, též hejtmán a vrchní úředník kláštera Waldsassen, postavit sem tento oltář.

Sloužil jsem totiž Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích atd., blahé paměti, od roku 1618: zprvu jako mušketýr, potom jako svobodník, též jako desátník, poté při dobytí Itzehoe v Holštýnsku jako majorův poručík, u Stade v brémském arcibiskupství jako poručík, před Maastrichtem jako praporečník svobodného pána von Reinach, polního zbrojmistra, před Řeznem a při jeho obléhání jako kapitán, po bitvě u Nördlingenu jako major, před obléháním pevnosti Amöneburg v Hesensku¹ jako podplukovník a naposledy v Ambergu jako velitel a plukovník, až do roku 1650, kdy jsem po dosažení drahého německého míru vzal odpuštění ze služby. Bylo to 31 let věrně vykonaných válečných služeb. Byl jsem při nich osobně u dobytí 75 měst, z nichž mnohá byla vzata ztečí, a také ve 12 otevřených polních bitvách, nepočítaje jiné šarvátky a dobývání zámků, a Nejsvětější Trojice mě tak milostivě ochránila a zachovala při životě. Kéž mě chrání i nadále a po tomto pomíjivém a strastiplném životě mi spolu se všemi křesťansky věřícími dušemi udělí radostné vzkříšení atd.

1. **Ediční poznámka:** V originále „Amblburg in Heßen“; jde o Amöneburg, o jehož dobytí Fritsch vypráví v kapitole IX (v tisku tam stojí „Hammelburg“). Hodnosti Fritsch uvádí slovy Gefreiter, Corporal, Wachtmeisterleutnant, Leutnant, Fähnrich, Hauptmann, Obristwachtmeister, Obristleutnant a Obrist.

Chórový oltář, o němž pan von Fritsch v předchozím nápisu mluví, byl roku 1652 postaven v kapli Nejsvětější Trojice, vzdálené hodinu cesty od Waldsassenu.² Hejtmanem ve Waldsassenu byl von Fritsch ustanoven (po generálmajorovi Andreasi Kolbovi von Raindorf) v měsíci červenci 1646 s ročním platem 150 zlatých. Oženil se s Marií Salome von Siggenhausen a měl s ní před příchodem do Waldsassenu dceru Marii Franciscu. Ve waldsassenské křestní matrice se vyskytují tyto děti:

„Fol. 68. Dne 1. dubna 1651 byla pokřtěna Margaretha Catharina. Otec urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu, Kümmersbrucku a Tammelsdorfu, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích ustanovený plukovník, dále hejtman a vrchní úředník kláštera Waldsassen. Matka paní Maria Salome von Fritsch, rozená von Siggenhausen. Kmotry paní Margaretha, choť urozeného pána, pana Johanna svobodného pána von der Cron, pána na panství Sahorschan, Jeho královského císařského Veličenstva ustanoveného generálmajora a plukovníka, dvorního válečného rady, velitele pluku pěchoty a velitele města Prahy,³ a dále Catharina, rozená von Reuth, manželka urozeného pana plukovníka Johanna Hartla von Wentern.

Fol. 74. Dne 5. dubna 1652 byla pokřtěna Maria Margaretha. Otec urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu, Kümmersbrucku a Tammelsdorfu, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích ustanovený plukovník pěchoty, dále hejtman a vrchní úředník kláštera Waldsassen. Matka paní Maria Salome von Fritsch, rozená von Siggenhausen. Kmotra Margaretha, choť urozeného pána, pana Johanna svobodného pána von der Cron, pána na panství Sahorschan, Jeho římského císařského Veličenstva ustanoveného generálmajora a plukovníka, dvorního válečného rady, velitele pluku pěchoty a velitele města Prahy.

Fol. 73. Ve čtvrtek 2. října 1653 byl pokřtěn Johann Michel. Otec urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu a Kümmersbrucku, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích plukovník a vrchní hejtman kláštera Waldsassen. Matka Maria Salome.

2. **Ediční poznámka:** Jde zřejmě o poutní místo Kappl u Waldsassenu (?). V tisku je Waldsassen psán střídavě „Waldsassen“ a „Waldsachsen“.

3. **Ediční poznámka:** V originále „Johann freyherr von der Cron, herr der Herrschaft Sahorschan“; patrně Jan svobodný pán de la Cron (z Kronu), císařský generál a velitel Prahy, pán na Zahoranech u Litoměřic (?).

Kmotr urozený a statečný pán Georg Karl Scheneich, ustanovený major ve slavném Cranově pluku⁴ a velitel v Chebu.

Fol. 77. V neděli 27. prosince 1654, na den svatého Jana, byl pokřtěn Johann Carolus Emanuel. Otec urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu a Kümmersbrucku, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích ustanovený plukovník pěchoty a vrchní hejtman kláštera Waldsassen. Matka urozená paní Maria Salome. Kmotři urozený a statečný pan major Georg Carel von Senaich, velitel v Chebu, a urozený a statečný pan plukovník Johann Bartl von Wendern.

Fol. 81. V úterý 19. září roku 1656 byl pokřtěn Georg Friderich. Otec urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu a Kümmersbrucku, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích ustanovený plukovník pěchoty, též vrchní hejtman kláštera Waldsassen. Matka urozená a statečná paní Maria Salome, rozená von Siggenhausen. Kmotři urozený a statečný pán Friderich Engelhard Notthafft, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Bavořích ustanovený rentmistr v Horní Falci, dále urozený a statečný pan major Johann Carel von Sehenach, velitel v Chebu, a urozená a statečná paní Maria Catarina, rozená Jegeri, manželka urozeného a statečného pana plukovníka Johanna Bardla.

Fol. 107. Dne 7. února roku 1657 byl zdejší zemřelý synáček urozeného a statečného pána Augustina von Fritsch atd., plukovníka a hejtmana, Georg Friderich, narozený 19. září minulého 56. roku, pohřben ve zdejším kostele a poté byla zpívána andělská mše.“

Více se ve zmíněné knize oddavek, křtů a pohřbů nenachází.

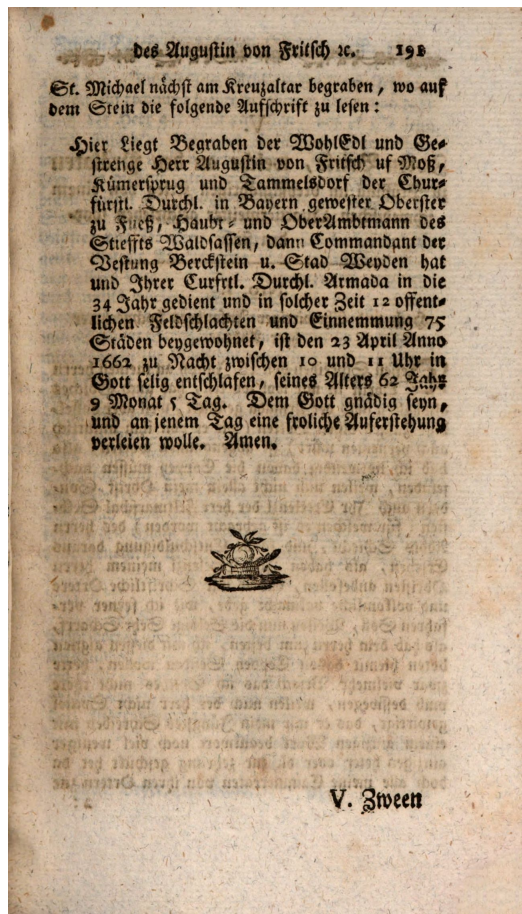
Podle votivní tabule v řečené kapli Nejsvětější Trojice měl von Fritsch ještě jednoho syna, zplozeného patrně rovněž před příchodem do Waldsassenu, Johanna Augustina. Ten spadl ze starého zámeckého mostu ve Waldsassenu do příkopu, vyvázl bez úhony, a proto je na votivní tabuli jmenován.

Augustin von Fritsch zemřel roku 1662 ve městě Weidenu a byl tam pohřben ve farním kostele svatého Michala hned u oltáře svatého Kříže, kde lze na kameni číst tento nápis:

Zde leží pohřben urozený a statečný pán Augustin von Fritsch na Moosu, Kümmersbrucku a Tammelsdorfu, Jeho kurfiřtské Jasnosti v Ba-

4. **Ediční poznámka:** V originále „under den hochlobl. Cranischen Regiment“; pluk se nepodařilo ztotožnit (?). Jméno kmotra je v zápisech psáno „Scheneich“, „Senaich“ a „Sehenach“, jméno plukovníka „Hartl von Wentern“, „Bartl von Wendern“ a „Bardl“; ponecháváme podoby originálu.

vořích bývalý plukovník pěchoty, hejtman a vrchní úředník kláštera Waldsassen, pak velitel pevnosti Parkstein a města Weidenu. Sloužil v armádě Jeho kurfiřtské Jasnosti na 34 let a byl v té době při 12 otevřených polních bitvách a při dobytí 75 měst. Dne 23. dubna roku 1662 v noci mezi 10. a 11. hodinou blaženě zesnul v Bohu, ve věku 62 let, 9 měsíců a 5 dnů. Bůh mu buď milostiv a v onen den mu uděl radostné vzkříšení. Amen.

Poslední strana deníku v tisku z roku 1792 (s. 191) s nápisem na Fritschově nábrobku ve Weidenu. Bayerische Staatsbibliothek, München; volné dílo.

TIRÁŽ

Deník z třicetileté války

Od mušketyrá k plukovníkovi: činy a osudy v bavorském vojsku 1620–1641

Úplný český překlad s vysvětlivkami

Autor: Augustin von Fritsch (1599–1662), bavorský plukovník; deník sepsal roku 1660 ve Weidenau

Původní název a vydání: *Tagbuch des Augustin von Fritsch (Obersten und Commendanten der Stadt Weyden) von seinen Thaten und Schicksalen im dreyßigjährigen Kriege*, in: Lorenz Westenrieder (vyd.), *Beyträge zur vaterländischen Historie, Geographie, Staatistik und Landwirthschaft*, sv. 4, München, Joseph Lindauer, 1792, s. 105–191. Deník i jeho vydání z roku 1792 jsou volným dílem.

Předloha: tisk z roku 1792 v digitální kopii Bayerische Staatsbibliothek, München (sign. Bibl.Mont. 2918-4, digitalizát bsb10721550).

Překlad a vysvětlivky: Staré texty. Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence podle textu tisku z roku 1792 a prošel jedním kontrolním čtením; začátek a závěr byly srovnány přímo se skenem tisku.

Obálka: Bitva (La bataille), rytina Jacquese Callota, list 3 cyklu *Les Grandes Misères de la guerre* (1633). Volné dílo; digitalizace převzata z Wikimedia Commons.

Ilustrace: rytiny Jacquese Callota z cyklu *Les Grandes Misères de la guerre* (1633; Rijksmuseum, Amsterdam), portrét Tillyho (rytina Pietera de Jode podle Antho-nise van Dycka), portrét Pappenheima, bitva u Nördlingenu (Matthäus Merian, *Theatrum Europaeum*) a titulní list Merianovy *Topographia Bavariae* (1644), vše volná díla v digitalizaci přes Wikimedia Commons; strany tisku z roku 1792 (Bayerische Staatsbibliothek, München; volné dílo).

Vydal: JUDr. Libor Petříček (Staré texty), Březenská 2466/4, 182 00 Praha 8, www.stare-texty.cz

Výroba: Staré texty; elektronická publikace ve formátech EPUB a PDF

Vydání: první, elektronické

Rok vydání: 2026

Autorská práva: © Libor Petříček (Staré texty), 2026, k redakčnímu zpracování. Šíření podle licence CC BY-NC 4.0 (viz níže).

Text byl v tomto znění poprvé publikován na www.stare-texty.cz/knihovna/.

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla – pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé inteligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo, co je přeloženo celé a co zkráceno.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát a milovník historie. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ – Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Komerční užití (prodej, placený obsah, reklama apod.) je možné jen s předchozím souhlasem provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.